عقيدة التنظيم القاعدة
تحت قيادة الشيخ أسامة بن لادن

ޝައިޚް އުސާމާ ބިން ލާދިންގެ ލީޑަރޝިޕްގައި
ޤާޢިދާ ޖަމާޢަތުގެ ޢަޤީދާ

دورة الشرعي العام لتنظيم القاعدة

للشيخ أبو بصير الأردني رحمه الله

١٤٢٩

ޝައިޚް އަބޫ ބަޞީރު އަލްއުރުދުނީ ދެއްވަވައިވާ އަލްޤާޢިދާގެ އާންމު ޝަރުޢީ ދައުރާ

[illegible]

[illegible]

ޝައިޚް އަބޫ ބަޞީރު އަލް ޠުރްޠޫސީ
ދެއްވާފައިވާ އަޚްލާޤިއްޔާގެ ޝަރުޙީ ތަރުޖަމާ
1429ހ.

ތަރުޖަމާކުރީ الفقير إلي ربه
އަބޫ ޢަބްދުالله އަލްމަޤްދޫދީ

[illegible]

1436ހ - 2015މ

މައުޟޫޢު: ޢާޝޫރާ

ނަން: "ޝަހީދު ހުސައިނާ ބިން ޢަލީގެ ..."

އަސްލު: ...

ޗާޕު 2008މ / 1429ހ.

ތަރުޖަމާން: އަޙްމަދު ޢަބްދުﷲ ...

ތަރުޖަމާގެ ބާވަތް: އަސްލުން

ޝާއިރު ...: "ބަހްރު ޒިޔާ"

...: ...

ޞަފްޙާގެ އަދަދު: 110

ޞަފްޙާގެ ސައިޒު: "5.83 ×"8.27

[illegible]

"..."

ބަހްރު ޒިޔާ

[illegible]

ފިހުރިސްތު

ސަލަފުއްޞާލިޙުން الله ތަޢާލާގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ޞިފަފުޅުތަކުގައި
ހަމައެކަނި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން އަރިސްކުރައްވާ ވަޙްޔުފުޅުތަކުން ތަބާވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

ބިދްޢަތްވެރިންނާއިމެދު އަހުލުއްސުންނަތުގެ ބޭފުޅުން އަމަލުކުރެއްވިގޮތް: _ **106**

ބިދްޢަތްވެރިންނާ މުޢާމަލާތް ކުރާނެ ހަމަތަކާއި ޤަވާޢިދުތައް: _________ **107**

بسم الله الرحمن الرحيم

ޢަޤީދާ

ޢަރަބިބަހުގައި العَقِيْدَةُ (އަލްޢަޤީދާ) އަކީ: ގޮތް، ބަންދުން އަދި ބާރުކުރުމުގެ މާނައެވެ.

މިލަފުޒު ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތަކީ: عَقَدَ الْحَبْلَ وَرَبَطَهُ وَشَدَّهُ މާނައަކީ: ކަނޑާ ވާގަނޑު އެއްސައި ބަނދާ ބާރުކޮށްލުމެވެ.

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އަލްޢަޤީދާ އަކީ: الله تَعَالَى އަށް، މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނަށް، އަދިވެސް މިފަދަ ބައެއް އެހެން ކަންކަމުގެ މައްޗަށް، އީމާންވުމާ ހިތުގައި ވަކިގޮތަކަށް ކަނޑައަޅައި އީމާންވާ އީމާންވުމަށް ކިޔާނަމެކެވެ. އަދި މިކަންކަމާއި ގުޅިގެން ބަހާއިއަމަލުން ކުރަންޖެހޭ ކަންކަމީވެސް ޢަޤީދާގެ ތެރެއިންނާ ކަންކަމެވެ.

ޢަޤީދާއަށް ބޭނުންކުރައްވާ ބައެއް އެހެން ނަންތައް:

الإِيْمَانُ (އަލްއީމާން) އީމާންކަން.

التَوْحِيْدُ (އައްތައުޙީދު) އެއްކައުވަންތަކުރުވުން.

أُصُوْلُ الدِّيْنِ (އުޞޫލުއްދީނި) ދީނުގެ އަސްލުތައް[1] މިއެވެ.

---

1 މީގެ އިތުރުން އަލްޢަޤީދާއަށް السُنَّةُ (އައްސުންނާ) ވެސް ބޭނުންކުރެއްވެއެވެ. މިގޮތުން އަހްލުއްސުންނަތުގެ ޢަޤީދާ ބަޔާންކުރައްވައި ސަލަފުއްޞާލިޙުންގެ ބައެއް އިމާމުވެރި ބޭކަލުން ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތްތަކަށް މިނަން ބޭނުންކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެހެންމެ ޢަޤީދާއަށް أُصُوْلُ السُنَّة (އުޞޫލުއް ސުންނާ) އޭވެސް ބޭނުންކުރެއްވެއެވެ. ސަލަފުންގެ ޢިލްމުވެރި ބޭކަލުން ޢަޤީދާއަށް الشَرِيْعَةُ (އައްޝަރީޢާ) ވެސް ބޭނުންކުރައްވާފައިވެއެވެ.

التَوْحِيْدُ (އައްތައުޙީދު) އެއްކައުވަންތަކުރުވުން

އައްތައުޙީދަކީ؛ އަޅާ ކަންކުރުމުގައި الله تَعَالَى އެއްކައުވަންތަކޮށް އެއިލާހަށް ޚާއްޞަކޮށްދިނުމުގައި، ނިކަމެތިވެގެން އަދި ޝިރުކު ކުރުމުން (އެއިލާހާއި އެހެންފަރާތްތަކާ ބައިވެރިކޮށް ހަމަހަމަ ކުރުމުން) ދުރުހެލިވުމެވެ.

ޙަޤީޤީ ދީނާއި ޞަޙީޙު ސުންނަތުގައި الجَمَاعَةُ (އަލްޖަމާޢަތު) އާއި އެކުގައިވުމަށްވަނީ ވަރަށް ބާރުއަޅުއްވާފައެވެ. ވީމާ، އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މުސްލިމަކުވެސް އެޖަމާޢަތުގައި ސާބިތުވެތިބުމަށް ބަލަން އެބަޖެހެއެވެ. އެހެނީ މިޖަމާޢަތުގައި ބައިވެރިނުވާ މީހުންނަކީ ނަރަކަޔަށް ކަންފަސޭހަވީ އަންގަވާފައެވެ.

الجَمَاعَةُ އަކީ: ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ޞަޙާބީން ތިއްބެވި ޠަރީޤަތުގައި ތިބި ކޮންމެ ބައިގަނޑެއް ނުވަތަ މީހެކެވެ.

އިބްނު މަސްޢޫދު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: ޠަރީޤަތުގައި ތިބޭހިނދުގައި ވަކިހިނދަކަށް، ގިނަކަމަށްނުބަލާ ތިބޭބަޔަކީ الجَمَاعَةُ އެވެ.

الجَمَاعَةُ އަށް ކިޔާ ބައެއްނަންނަމެއް:

1. حِزْبُ اللهِ (ޙިޒްބުالله) الله ގެ ބައިގަނޑު.
2. الفِرْقَةُ النَّاجِيَةُ (އަލްފިރްޤަތުއްނާޖިޔަތު) ސަލާމަތްވާނޭ ބައިގަނޑު.

3. الطَائِفَةُ الْمَنْصُوْرَةُ (އައްޠާއިފަތުލްމަންޞޫރަތު) ނަސްރު ލިބިގެންވާ ބައިގަނޑު.

4. اَهْلُ الْحَدِيْثِ (އަހްލުލްޙަދީޘް) ޙަދީޘުގެ އަހުލުވެރިން[2] މިއެވެ.

[2] މީގެ އިތުރުން أَهْلُ السُنَّةِ وَالْجَمَاعَة (އަހްލުއްސުންނަތި ވަލްޖަމާޢާ) އާއެކު ކިޔައެވެ. އަދި އެކަނިވެސް أَهْلُ السُنَّةِ (އަހްލުއް ސުންނާ) އާއެކު ކިޔައެވެ.

الاِيْمَانُ (އަލްއީމާން)

އަލްއީމާނަކީ؛ ހިތުން ޤަބޫލުކުރުން، ދުލުން ބުނުން، ގުނަވަންތަކުން ޢަމަލުކުރުމަށް ކިޔާނެއެވެ.

އިންސާނާގެ ހިތުން ކަނޑައަޅާ ކަނޑައެޅުން ދެބައިކަން ބެހެއެވެ. އެއީ:

1. قَوْلُ الْقَلْبِ (ހިތުގެ ބުނުން).
2. عَمَلُ الْقَلْبِ (ހިތުގެ ޢަމަލު).

قَوْلُ الْقَلْبِ (ހިތުގެ ބުނުން)

ޤައުލުލްޤަލްބި އަށްކިޔާ އަނެއްނަމަކީ، "ތަޞްދީޤު" އެވެ. އެބަހީ ތެދުކުރުމެވެ. ތަޞްދީޤު ބެހެނީ ދެބައިކަމަށެވެ:

1. تَصْدِيْقُ الْمَعْرِفَةِ (ތެދުކުރުން އެނގުން).
2. تَصْدِيْقُ الصَحِيْحِ (ތެދުކުރުން ޤަބޫލުކުރުން).

މިގޮތުގައިން ފުރަތަމަބަޔަކީ، މިހެކަން އީމާންތެރިކަމަކީ ކޮބައިކަން އެނގުމެވެ. އެހެނަސް އެމީހާ އެކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުން ބަލައިގަތުމެއް ނުވަނެއެވެ. މިފަދަ މީހުންގެ މިސާލަކީ ނަޞާރާއި ކޮބައިކަން އެނގިހުރެ ނުކުރާ މީހުންގެ މިސާލެވެ. މިފަދަ މީހުންނަކީ ނަޞާރާއި ކޮބައިކަން އެނގުމަކުން ކުރާނެ އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުލިބޭނެއެވެ. ވީއަސްވެސް ގެއްލުމެކެވެ. އެހެނީ އިބިލީހުގެ ބުއްދިއެއް ފާއިދާކުރެއެވެ. ހަމަމިބައިގައިން އީމާންކަމަކީ ކޮބައިކަން މިހެކަން އެނގުމަކުން ކުރާނެއެއްވެސް ފައިދާއެއްނުވާނެއެވެ.

ފައިދާވާނެ ބަހަކީ ދައުރުތަކުގެ ދެ ދުވަސް ބައިކަމުގައިވާ ތަސްދީޤްކުރުމުގެ ގެ
އަހުލުވެރިންނެވެ. އެހެނީ އެބައިމީހުން އެވަނީ ބަޔާނީ ޤުލޫބުގައި އެކަން ތަޞްދީޤުކޮށް
ބަލައިގަންނައެވެ. އަދި الله تَعَالَى ރުހިވޮޑިގެންނެވި ގޮތަކަށް މިއެވެ.

عَمَلُ الْقَلْبِ (ހިތުގެ އަމަލު)

ހިތުގެ އަމަލުތަކަކީ، ހިތުގެ ހަރަކާތްތަކެވެ. ހިތުގައި އުފެދޭ ޝުޢޫރުތަކެވެ.
މިސާލަކަށް: ތަވައްކަލު ކުރުން، ބިރުވެތިވުން، ޝުކުރުވެރިވުން، އިޚްލާސްވުންފަދަ
ކަންކަމެވެ.

އިންސާނާގެ ހިތުގެ ބަލިމަޑުކަމާއި، އަމަލުތަކުގެ އަޅުގަނޑު ބުނެވުނު ވަރަށްވުރެ
ދަލީލުތަކެއް:

الله تَعَالَى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ: ﴿فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ﴾ މާނަ: "އެބައިމީހުންގެ
ހިތްތަކުގައި ބަލިމަޑުކަމެއް ވެއެވެ." (البقرة : 10)

الله تَعَالَى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ: ﴿ آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ ﴾ މާނަ:
"އެއުރެންގެ ހިތްތައް އީމާންނުވެ، އެއުރެންގެ އަނގައިން ބުނަމުން
އީމާންވެއްޖައީމޭ ބުނެއެވެ." (المائدة : 41)

އިޤްތިބާސްކޮށްފައިވަނީ الايمان ޝަރަޙަ ފޮތުންނެވެ.

މިސާލަކަށް الله تَعَالَى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.﴿ أُوْلَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الإِيمَانَ﴾ މާނަ: "އެއުރެންނީ، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި އެކަލާނގެ އީމާންކަން ލިޔުއްވި މީހުންނެވެ." (المجادلة : 22)

قول اللسان (ދުލުގެ ބުނުން)

ދުލުގެ ބުނުން ނުވަތަ ދުލުންބުނުމާ، ބުނެވޭބަހުގެ މާނައަކީ؛ ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަ ދުލުންކިޔުމާއި، އަދި އެ ބާޠިލުވާފަދަބަސްތައް ދުލުން ނުބުނުމެވެ. އެހެންގޮތަކަށް ބުނަނީނަމަ އެއީ އެދެކަލިމަ ދޮގުކޮށް އިންކާރު ކުރުމެވެ.

قول اللسان ގެބައިތައް:

1. އީމާންކަމުގެ އަސްލު.
2. ވާޖިބުތަކާއި މުސްތަޙައްބު ކަންތައް.

1) قول اللسان ގެ އީމާންކަމުގެ އަސްލަކީ، ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަ ދުލުން ކިޔުމެވެ.

2) قول اللسان ގެ ވާޖިބު ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ؛ ނަމާދު، ޛިކުރު އަދި ޤަރާއަތްފަދަ ކަންކަމެވެ. އަދި قول اللسان ގެ މުސްތަޙައްބު ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ؛ ސުންނަތްޛިކުރު ހިފުމާއި، ސުންނަތް ނަމާދުތައް ކުރުންފަދަ ކަންކަމެވެ.

މިއާ އަނގައިން ބުނާބަސް އީމާންތެރިކަމުގައި ހިމެނޭކަމުގެ ދަލީލު

ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. « الإيمان بضع وسبعون شعبة، فأعلاها قول لا إله إلا الله وأدناها إماطة الأذى عن الطريق » މާނަ: "އީމާންތެރިކަން ހަތްދިހަ އެތައްބަޔަކަށް ބެހިގެންވެއެވެ. އޭގެތެރެއިން އެންމެމަތީ ބަޔަކީ لا اله الا الله ކިޔުމެވެ. އަދި އެންމެ ދަށުދަރަޖައަކީ އުދަނގޫވާފަދަ އެއްޗެހި މަގުމަތިން ދުރުކުރުމެވެ."(3)

މިހަކު އޭނާއާ ސަލާމަތީގެ ދުރަކުރުމުގެ ފުރުއަރާފައި ބައެއްބެހެޓިހަމަ ނުވަތަ ކަމެއްކޮށްދިނުމަ، އެމިހަކު ކާފަރުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް: الله تعالى އަށް، ނުވަތަ ނަބިއްޔާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – އަށް ނުވަތަ ދީނަށް ފުރައްސާރަކޮށް އެއްޗެހިކިޔުން، އަދި ހަމައެއްގޮތަށް ޢީސާގެފާނު - عَلَيْهِ السَلام - ނުވަތަ ޢަލީ – رَضِيَ الله عَنْهُ – އަކީ الله تعالى ކަލާކުކަމުގައި ނުވަތަ ކަލާކުކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމެވެ.

العَمَلُ بِالْجَوَارِحِ (ގުނަވަންތަކުގެ ޢަމަލުތައް)

ގުނަވަންތަކުގެ ޢަމަލުތަކަކީ، މީހާކުރާ ޢަމަލުތަކެވެ. މިސާލަކަށް؛ ނަމާދުކުރުން، ޙައްޖުކުރުން އަދި މަގުމަތިން އުނދަގޫވާފަދަ އެއްޗެހި އެއްކިބާކުރުން، މިހުރިހާ ކަމަކީވެސް އީމާންކަމުގެ ބައެކެވެ.

[3] އަލްބުޚާރީ، މުސްލިމު

ޢަމަލުތައް ބެހެނީ ދެބައިކަށެވެ:

1. ޢަމަލުތަކުގެ އަސްލުކަމުގައި ބެލެވޭކަންކަން.
2. ޢަމަލުތަކުގެ ޝަރުޢިން ވާޖިބުކަމުގައި ބެލެވޭކަންކަން.

ޢަމަލުތަކުގެ އަސްލުކަމުގައި ބެލެވޭކަންކަން، މިސާލަކަށް ނަމާދު ކުރުން، އަދި ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ނަމާދުގެ އިތުރުން ބައެއްއެހެން ޢަމަލުތައްވެސް މިބައިގައި ހިމަނުއްވައެވެ.

ޢަމަލުތަކުގެ ޝަރުޢިން ވާޖިބުކަމުގައި ބެލެވޭކަންކަން، މިސާލު: ޖިހާދު އަދި މިނޫނަސް މުސްތަޙައްބު (އެދެވިގެންވާ) ކަންކަން މިސާލު: މީހުންނަށް އުނދަގޫވާފަދަ ތަކެތި މަގުމަތިން އެއްކިބާކުރުން.

އީމާންކަމުގެ ތެރެއަށް ބަސްތަކުގެ އިތުރުން ގުނަވަންތަކުގެ ޢަމަލުތައްވެސް ވަންނަކަމުގެ ދަލީލުތައް:

(ހ) الله – تَعَالَى – ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ: ﴿مَّا كَانَ الله لِيُضِيعَ إيمانكم﴾ މާނަ: "**އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަން ގެއްލިހުރިކުރައްވާ ފަރާތަކަށް الله ނުވެއެވެ.**" (البقرة : 143)

ޢިލްމުވެރިން މިއާޔަތުގެމާނަ ތަފްސީރު ކުރައްވާފައިވާގޮތުގައި: "الله تَعَالَى ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަމާދުތައް ގެއްލުވައި ނުލައްވާނެތެވެ." މިގޮތަށެވެ. އަދި އިމާމު އަލްބުޚާރީވެސް އެކަތްތަކުގެ ބާބެއް ބަހައްޓަވާ (ނަމާދުގައި) މިއާޔަތުގެ މައްޗަށް

ބިނާކޮށް "ނަމާދުވަނީ އީމާންތެރިކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ." މިހެންބުނުއްވައި ހާއްސަ ބާބެއްވެސް ހެއްދަވާފައެވެ.

(ށ) ނަބިއްޔާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. « الطهور شطر الإيمان » "މާނަ: ޠާހިރުކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ."(4)

(ނ) ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ: « أَتَدْرُونَ مَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَحْدَهُ قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَإِقَامُ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ وَصِيَامُ رَمَضَانَ وَأَنْ تُعْطُوا مِنْ الْمَغْنَمِ الْخُمُسَ » މާނަ: "ހަމައެކަނި الله تَعالَى އަށް އީމާންވުމަކީ ކޮބައިކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭހެއްތޯ؟" އެހިނދު ޞަޙާބީން ދެންނެވިއެވެ. "(ޔިކަން) ދޯދަން ދެނިވޮޑިގެންވަނީ، الله تَعالَى އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އެވެ.". ދެންފަހެ ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "(އެއީ) الله تَعالَى ފިޔަވައި ޙައްޤުވެގެން އަޅުކަންކުރެވޭ އެއްވެސް ކަލާނގެއް ނުވާކަމަށާއި، މުޙައްމަދު – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — އަކީ الله تَعالَى ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވުމާއި، ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމާއި، ޒަކާތްދިނުމާއި އަދި ރަމަޟާން(މަހު) ރޯދަހިފުމެވެ."(5)

---

4 މުސްލިމު، އަޙްމަދު

5 އަލްބުޚާރީ، މުސްލިމް

އީމާންކަމީ ބަހާއި އަމަލުންވާ ކަމެއްކަމުގައި ވިދާޅުވާ ބޭފުޅުން:

- ޢަބްދުالله ބުނުލްމުބާރަކު:
- އަލްބުޚާރީ އަދި އެކަލޭގެފާނުންވަނީ އެއްހާސް އިލްމުވެރިންގެ އަރިހުން މިކަންމިގޮތަށް ރިވާކުރައްވާފައެވެ.
- އިމާމު މާލިކު.
- އަޙްމަދު ބުނު ޙަންބަލް.
- އައްޠަބަރީ އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެއްވަނީ: "ދީންތެރިންނާއި މާތްބޭކަލުން އިސްވެގޮސްފައިވާނީ މިގޮތް ކަމަށެވެ."
- އިމާމު ޝާފިޢީ.
- ސުފްޔާނުއްޘައުރީ.
- އަލް އައުޒާޢީ.

އީމާންކަމާއި އިސްލާމްކަމުގެ ފަރަޤު

އިލްމުވެރިން މިކަމާއި ގުޅޭ ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅުތައް:

އިސްލާމްކަމަކީ؛ ޒާހިރުފުށުގެ އަމަލުތަކެވެ. އަދި މިކަމުގެ ތެރޭގައި ދުލުންބުނާ ބަސްތައްވެސް ވަންނާނެއެވެ. އަދި އީމާންކަމަކީ، އެތެރެފުށުގެ އަމަލުތަކެވެ.

އިސްލާމްކަމަކީ، ޒާހިރުފުށުގެ އަމަލުތަކެވެ. އަދި އީމާންކަމަކީ، ހިތުން ނިޔަތްގަން ދުލުންބުނާ ބުނުމެވެ.

އިސްލާމްކަމާއި އީމާންކަމަކީ އެކައްޗެކެވެ. މިދެކަމުގައި އެއްވެސް ފަރަޤެއްނުވެއެވެ. މިހެންބުނުއްވާ ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި، އަލްބުޚާރީ، މުޙައްމަދު ނަޞްރުލްމަރްވަޒީ. ޝާފިޢީ މަޛްހަބުގެ ގިނަބޭފުޅުން، މާލިކީމަޛްހަބުގެ ބޭފުޅުން، އަދި ޙަނަފީ މަޛްހަބުގެ ބައެއްބޭފުޅުން މިގޮތަށް ދަލީލުކުރައްވައެވެ.

އިސްލާމްކަމާއި އީމާންކަމާއި އެކުވެއްޖެނަމަ (އެބަހީ: ދުޢާއުގައި ނުވަތަ ބަޔާންކޮށްގައި އެއްބަސްއެއްގައި އައިސްފައިވާނަމަ) މިދެކަލިމާގައިވެސް އެކުލެވޭނީ ވަކިމާނައެކެވެ. މިޙާލަތުގައި (އެކުގައިވާޙާލަތުގައި) އިސްލާމްކަމަކީ ޒާހިރުފުށުގެ އަމަލުތަކެވެ. އަދި އީމާންކަމަކީ އެތެރެފުށުގެ އަމަލުތަކެވެ. އަދި އީމާންކަމަކީ އިސްލާމްކަމަށްވުރެ މަތިދަރަޖައެކެވެ. އަދި މިދެކަން ވަކިވެއްޖެނަމަ، މާނަތަފާތުވާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އީމާންކަމުގެ ދަރަޖަ އިސްލާމްކަމަށްވުރެ މަތިވެރިވާނެއެވެ. ކުރުކޮށް ބުނަނީނަމަ، މިދެކަމަކީ، ލަފްޒު އެކުގައި އައިސްފިނަމަ (މާނަ) ވަކިވާ އަދި ލަފްޒު ވަކިންއައިސްފިނަމަ(މާނަ) އެކުވާ ދެކަމެވެ.

މިފަދައިން ވިދާޅުވާ އިލްމުވެރިން ވަރަށްވެސް ގިނައެވެ. އޭގެތެރޭގައި: އިބްނު އައްބާސް، ޙަސަނުލްބަޞަރީ، އިބްނު ސީރީން، އައްޒުހުރީ، ޤަތާދާ، އިމާމު އަޙްމަދު، އިބްނުމަޢީން، އަލްޚައްޠާބީ، އިބްނުތައިމިއްޔާ، އަދި އިބްނު ރަޖަބުވެސް ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

މިޤައުލައްވާ ދަލީލުތަކުގެ ތެރޭގައި:

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ މާނަ: **"ހަމަކަށަވަރުން މުސްލިމު ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން އަދި މުއުމިން ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން..."** (الأحزاب : 35)

މިއާޔަތުގައިމިވަނީ އިސްލާމްކަމާއި އީމާންކަން ދެކުލެޔީގައި ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ. ވީމާ الْمُسْلِمِينَ ، الْمُسْلِمَاتِ ގެ މާނައަކީ، ބޭރުފުށުގެ ޢަމަލުތަކުގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އަދި الْمُؤْمِنِينَ، الْمُؤْمِنَاتِ ގެ މާނައަކީ އެތެރެފުށުގެ ޢަމަލުތަކުގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެހެނަސް މިބައިމީހުން ދަރަޖައިގެ ގޮތުން ތަފާތުވެގެންވެއެވެ.

ދެވަނަ ދަލީލަކީ ޖިބްރީލު عليه السلام ގެ ނަމުން މަޝްހޫރުވެފައިވާ ޙަދީޘެވެ. މިޙަދީޘްގައިވެސް އިސްލާމްކަމާއި އީމާންކަން އައިސްފައިވެއެވެ. އަދި މިޙަދީޘްގައި އިސްލާމުކަމަކީ ކޮންބައެއްކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވުމުން ޞަރީޙް ކުރައްވާފައިވަނީ ބޭރުފުށުގެ ޢަމަލުތަކެވެ. އަދި އީމާންކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވުމުން ޞަރީޙް ކުރައްވާފައިވަނީ އެތެރެފުށުގެ ޢަމަލުތަކެވެ.

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ هُمْ فِي صَلاتِهِمْ خَاشِعُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلاَّ عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ * فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاء ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾ މާނަ: "މުއުމިނުން ކާމިޔާބުވެއްޖެކަން ކަށަވަރުވެ. * އެއުރެންނީ، އެއުރެންގެ ނަމާދުގައި މަޑުމައިތިރިވެތިބޭ މީހުންނެވެ. * އަދި އެއުރެންނީ، ބޭކާރު ވާހަކައާއި، ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވެތިބޭ މީހުންނެވެ. * އަދި އެއުރެންނީ، ޒަކާތް ދޭމީހުންނެވެ. * އަދި އެއުރެންނީ، އެއުރެންގެ ފަރުޖުތައް ރައްކާތެރިކުރާމީހުންނެވެ. * އެއުރެންގެ އަނބިންގެމައްޗަށާއި، އެއުރެންނަށް މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންގެމައްޗަށް ދޭނުވިއްޔެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ (އެކަމުގައި) މަލާމާތް ލިބޭގޮތްނުވާ މީހުންނެވެ. * ފަހެ، އެއިން ބޭރުގައިވާ ކަމަކަށް އެދިއްޖެ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެއުރެންނީ (ހައްދުފަހަނަވެގެންވާ ސަރަހައްދު) ފަހަނަޖައިދާ މީހުންނެވެ. * އަދި އެއުރެންނީ އެއުރެންގެ އަމާނާތްތަކާއި އެއުރެންގެ ޢަހުދުތަކަށް ރައްކާތެރިވާ މީހުންނެވެ. * އަދި އެއުރެންނީ އެއުރެންގެ ނަމާދުތަކަށް ދަމަހައްޓަން ރައްކާތެރިވާ މީހުންނެވެ." (المؤمنون:1- 9)

މިއާޔަތްތަކުގައި الله تَعَالَى ވަޙީކުރައްވާފައިވަނީ، "އަލްމުއުމިނޫން" އެވެ. އަދި މި "އަލްމުއުމިނޫން" ގެ ސިފަތައް ބަޔާންކުރައްވަމުން الله تَعَالَى ވަނީ އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކާއި ބައިވަރު ޢަމަލުތަކެއް ވަޙީކުރައްވާފައެވެ. މިވާ އެނގޭ އެއްޗަކީ އީމާންކަމަކީ އެބައިމީހުންގެ ބައިވަރު ޢަމަލުތަކުން ކުރިއެރުންތެރިކަމެވެ. މިވާ އީމާންކަމާ އިސްލާމްކަން ލަފުޒީގޮތުން ވަކިވުމުން މާނަވީގޮތުން އެއްވެއެވެ.

އެހެން ބައެއްބާޠިލު ޖަމާޢަތްތައް އީމާންތެރިކަމާއެކު ދެކޭގޮތް

ޚަވާރިޖުންނާއި މުޢުތަޒިލީން:

މިބައިމީހުން ދެކޭގޮތުގައި އީމާންކަމަކީ، ވާޖިބު ހުރިހާ ކަންކަންކޮށް، ހަރާމްހުރިހާކަމެއް ދޫކޮށްލުމެވެ. ވީމާ މިބައިމީހުން ދެކޭގޮތުގައި، ހަރާމްކަމެއް(ބޮޑުފާފައެއް)ކޮށް ނުވަތަ ވާޖިބުކަމެއް ދޫކޮށްލައިފިމާ ކާފަރުވާނެއެވެ. މިގޮތަށް ދެކޭމީހުން މުސްލިމުން ކާފަރުކުރާ ސަބަބަކީމިއެވެ. އެހެނަސް ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން ދެކިލައްވާ ގޮތަކީ؛ ވާޖިބު ކަންކަން އެކޮށްބަދަލުކަން ބެހެއްޓުމެވެ. އެއީ:

- އީމާންތެރިކަން ބަލައިގަތުން ކަންތައްތަކުން ބޭނުންކަންކަން؛ މިބައިގެ ތެރޭގައި ހިތުން، ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމައާއި (ބައެއްޢިލްމުވެރިން ދެކިލައްވާގޮތުގައި) ނަމާދުކުރުންފަދަ ކަންކަމެވެ.
- ހަރާމްކަންކަމުގެ ތެރޭގައި އީމާންކަން އެއްކޮށް ނަގާލާ، މިހާ ދީނުން ބޭރުވާފަދަ ކަންކަން (މިސާލަކަށް اللّٰه تَعَالَى އަށް އެއްކޮޅުވެރިކުރުން، ބުދަށް ސަޖިދަކުރުން ފަދަކަންކަން) އަދި
- އެކަންކަން ކުރުމުން ދީނުން ބޭރުނުވާ އެހެނަސް އެމީހެއްގެ އީމާންކަން މަދުވާ ކަންކަން، މިސާލު: ރިބާކެއުން، ވައްކަންކުރުމެވެ.

ޖަހުމީންނަކީ ކޮންބައެއް؟ (الجهمية)

ޖަހުމީންނަކީ؛ ހިޖްރީން 182 ގައި ޤަތުލުކުރެވުނު ޖަހްމުބުނު ޞަފްވާނަށް ތަބާވިމީހުންނެވެ. މިބައިމީހުން الله تَعَالَى ނުވަތަ ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – އެއިޔާރާގެދު ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ސިފަފުޅުތައް ޤަބޫލުނުކުރެއެވެ. މިބައިމީހުން ދެކޭގޮތުގައި ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ޢަމަލެއް އީމާންތެރިކަމުގެ ތެރެއަކަށް ނުވަންނާނެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ ފަނާވެގެން ދުވަހަކުން ނެތޭނެއެވެ. އަދި އީމާންތެރިކަމަކީ ހަމައެކަނި އެނގޭ އެނގުމަކަށް ކިޔާނަމެއްކަމުގައި މިގޮތުގެމަތިން އެއްބަސްވުން ޤަބޫލުކުރާއިރު އަނެއްބަސްވުން، ހުރިހާ ޤަބޫލުކުރުން އީމާންތެރިކަމުގެ އަސާސުގެ ތެރެއަށް ވައްދައެވެ. އަދި އަނެއްބަސްވުން ދުރާއި ގުނަވަންތަކުގެ ޢަމަލުތަކާއި ހަމައަށްނަދިސް، ހިތުގެ ޢަމަލުތަކާއި ހަމައިން އީމާންތެރިކަމުގެ އަސާސް ނިންމާލައެވެ. ޖަހުމީންނާއި ބައެއްތިއް އިތުރު ޤަދަރީއީ ބަހުންފުރުނަމަ އަންނަނިވި ފޮތްތަކުން ބަލާލާ:

1) الفصل في الملل و الاهواء و النحل. 2) الفرق بين الفرق. 3) الملل و النحل.

ކައްރާމީން (الكرامية)

އަބޫޢަބްދު ދުރޫޖު ޢަކަކަން ބިނުގަނާ، މިބައިމީހުންގެ ބާނީ، ހިޖްރީން 255 ގައި މަރުވި، ސިޖިސްތާނީ ހިތްނަރުގެ މުޙައްމަދު ބުނު ކައްރާމުއެވެ. މިބައިމީހުން الله تَعَالَى ގެ ސިފަފުޅުތައް ތަޢުޠީލުކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އެސިފަފުޅުތައް ސިފަކޮށް

ދައްކައިހަދައެވެ. މިބައިމީހުންވެސް ދެކޭގޮތުގައި ޢަމަލުތަކަކީ ތެރެއިން އެއްވެސްކަމެއް އީމާންތެރިކަމުގެ ތެރެއަށް ނުވަދެއެވެ.

މިބައިމީހުން ދެކޭގޮތުގައި އީމާންތެރިކަން:

އީމާންތެރިކަމަކީ، ހަމައެކަނި ދުލުން އިޤްރާރު (އެބަހީ: ބުނުން) ކުރުމެވެ. މިއީވެސް ބާޠިލު ފިކުރެކެވެ. އެހެނީ އީމާންކަމަކީ ހަމައެކަނި ދުލުންބުނުމާ ބުނުމެއްކަމުގައި ވާނަމަ، ހުރިހާ މުނާފިޤުންވެސް ވާނީ މުއުމިނުން ކަމުގައެވެ. އަދި الله تَعَالَى ވަޙީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴾

މިއާޔަތުގެ ފަހުގައި މުއުމިނުންގެ ސިފަފުޅުތައް ވަޙީކުރައްވަމުން، ހިތުގެ ޢަމަލުތައްވެސް ވަޙީކުރައްވާފައެވެ. ކައްރާމިއްޔާއާއި ބެހޭގޮތުން އިތުރު ތަފްސީލު ބެލުންފުޅުވާނަމަ އަންނަނިވި ފޮތްތައް ބައްލަވާ:

1) الفصل في الملل و الاهواء و النحل. 2) الفرق بين الفرق. 3) الملل و النحل.

މާތުރީދީން (الماتريدية)

މިއީ ހިޖުރީން 333 ގައި މަރުވި އަބޫ މަންޞޫރު މާތުރީދީއަށް ތަބާވިމީހުންނެވެ. މި ބައިމީހުންނަކީ، الله تَعَالَى ގެ ސިފަފުޅުތައް ތައުވީލުކުރާ އަދި ބައެއް ސިފަފުޅުތައް ތާބިތުކުރުން ދޫކޮށްލާ ބައެކެވެ. މިބައިމީހުންވެސް ޢަމަލުތައް، އީމާންތެރިކަމުގެ އަސްލުގެ ތެރެއަށް ނުވައްދައެވެ.

މިބައިމީހުން ދެކޮޅުގައި އީމާންތެރިކަން:

މިބައިމީހުންދެކޭނީ އީމާންތެރިކަމަކީ، ހިތުން ޤަބޫލުކުރާ ކުރުމެއްކަމުގައެވެ. އަދި ޢަމަލުވެސް މީގެތެރެއަށް ވަދެއެވެ. އެހެނަސް ޢަމަލަކީ އީމާންތެރިކަމުގެ ރުކުނެއް ނޫނެވެ. ދެންފަހެ މީހަކު ދުލުން ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަ ނުކިޔައަސް (ހިތުންޤަބޫލުކޮށްފިނަމަ) އޭނާވާނީ ދުނިޔޭގައި ކާފަރަކަށެވެ. އަދި (އާޚިރަތުގައި) الله تَعَالَى ގެ ޙަޟްރަތުގައި މުއުމިނަކަށެވެ.

މިއީވެސް ބާޠިލު ފިކުރެއްގެ ބައެކެވެ. އެހެނީ މިބައިމީހުން (ގުނަވަންތަކުގެ) ޢަމަލުތައް އީމާންތެރިކަމުގެ ތެރެއަށް ނުވައްދަނައެވެ. އަދި ދުލުންބުނާ ބުނުންވެސް އީމާންތެރިކަމުގެ އަސްލުގެ ތެރޭގައި ނުހިމަނައެވެ.

ފިޤުހުވެރިންގެ ތެރެއިން (ގުނަވަންތަކުގެ) ޢަމަލުތަކަކީ، އީމާންތެރިކަމުގެ އަސްލުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ބައެއްނޫންކަމަށް ދެކޭ މީހުން (مرجعة الفقهاء)

މިބައިމީހުން ދެކޭގޮތުގައި އީމާންކަމަކީ ހިތުން ޤަބޫލުކުރުން އަދި ހިތުގެ ޢަމަލުތައް ކުރުމެވެ. (ހިތުގެ ޢަމަލުތައްއެއީ އީމާންކަމުގެ ތެރެއިންވާކަމެއް ކަމުގައިވެސް މިބައިމީހުންގެ ގޮތުގައިވެސް ޒިޔާދުކަމާކެވެ.) އަދި ދުލުން ބުނުމެވެ.

މިހެންކަމުން މިބައިމީހުން ހިކުރާގޮތުގައި މިޔަކީ ހިތުންތެދުކުރުން ދުލުން ޝަހާދަތުގެ ދަކާއިމަ ކިޔައިދިނަމަ، ގުނަވަންތަކުން އެއްވެސް ޢަމަލެއް ނުކުރިއަސް އެމީހާ ވާނީ މުއުމިނަކަށެވެ. މިބައިމީހުން ގުނަވަންތަކުގެ ޢަމަލުތަކަށް ކިޔައިދެނީ އިސްލާމްކަމެވެ. އީމާންކަމެއްނޫނެވެ. އަދި ގުނަވަންތަކުގެ ޢަމަލުތަކަކީ އީމާންކަމަށް ޝަރުޠު ކަމެއްކަމެވެ. އަދި އެއީ އީމާންކަމަށް ފުރިހަމަކަމުގެ ބާވަތެއް ކަމަކަށެވެ. މިކަމަށް ނުކުރިއަސް އީމާންކަމް ނުގެއްލޭނެއެވެ.

މިބައިގަނޑަކީވެސް ބާޠިލު ޢަޤީދާއެއްގެ ބައެކެވެ.

ގުނަވަންތަކުގެ ޢަމަލުތައް އީމާންކަމުން އެއްކިބައިކުރާ އާންމު ބައިގަނޑުތަކާއި އަހްލުއްސުންނަތު (ޢާއްމު ބައިގަނޑު) ގެ ޢިލްމުވެރިން އީމާންކަމުގެ ތަޢުރީފު ކުރައްވާފައިވާގޮތުން ދެދުވެރިވާ ބައެއް ކަންކަން:

އަހްލުއްސުންނަތުގެ ޢިލްމުވެރިން ދެކެވަޑައިގަންނަވާގޮތުގައި އީމާންކަން އިތުރުވެ
މަދުވާނެއެވެ. އެހެނީ އެބޭކަލުން އީމާންކަމުގެ ތަޢުރީފު އެކުލަވާލައްވާފައިވަނީ ހިތާ،
ދުލާ އަދި ގުނަވަންތަކުގެ މައްޗަށް އެކުލެވޭ ހެޔޮ ޢަމަލު ތަކެއްގެ މަޖްމޫޢަކަށެވެ. އެހެންވެ
ހެޔޮ ޢަމަލެއް ކޮށްފިނަމަ އީމާންކަން އިތުރުވާނެއެވެ. އަދި ނުބައި ޢަމަލެއް ކޮށްފިނަމަ
އީމާންކަން މަދުވާނެއެވެ.

އެހެނަސް.... މުރުޖިއާއިން ހިލާފުގޮތުގައި އީމާންކަން އިތުރުވެ މަދެއްނުވާނެއެވެ.
އެހެނީ މިބައިމީހުން ބާރުދޭ ގޮތެއްގައި އީމާންކަމުގެ މިންގަނޑު ކަނޑައަޅާފައިވަނީ
ހިތުން ތެދުކުރާ ތެދުކުރުމަކަށެވެ. މިއުސޫލުން ބަލާއިރު ޢަމަލު ތަކަކީ އީމާނާ ގުޅޭ
ކަމެއްނޫނެވެ. އެހެންނާ ތެދުކުރާނީއެވެ. އެހެންނާ ދޮގުކުރާނީއެވެ.

އީމާންކަން އިތުރުވެ އުނިވާކަމަށްވާ ދަލީލުތައް

الله تَعَالَى ވަޙީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ.﴿ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَاناً ﴾ މާނަ: "އަދި އެކަލާނގެ (ބާވައިލެއްވި) އާޔަތްތައް އެއުރެންނަށް ކިޔައިދީފިނަމަ، އެއުރެންގެ އީމާންކަން އިތުރުވާ މިހުން ކަމުގައެވެ." (الأنفال:2)

ނަބިއްޔާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. « أكمل المؤمنين إيمانا أحسنهم خلقا » މާނަ: "މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރިހަމަމީހުންނަކީ، އެބައި މީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރިވެތިއަޚްލާޤުގެ ވެރިންނެވެ."(6)

އުމަރު – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – އެކަލޭގެފާނުންގެ އަސްޙާބުބޭފުޅުންނަށް ވިދާޅުވާކަމުގައިވެއެވެ. « هلموا نزدد إيماناً فيذكرون الله تعالى » މާނަ: "އަހަރުމެން އީމާންކަން އިތުރުކޮށްލަން އާދޭށެވެ. ދެންއެބައިމީހުން الله تَعَالَى ގެ ޛިކުރުކުރައްވައެވެ."(7)

އިބްނު މަސްޢޫދު ދުޢާކުރައްވާ ކަމުގައިވެއެވެ. " اللهم زدنا إيمانا و يقينا و فقها " މާނަ: "ޔާالله އެވެ. އީމާންތެރިކަމާއި، ޔަޤީނާ އަދި ފިޤްހު(ދީނީ ފަހުމްއިލްމު) އަހަރުމެންނަށް އިތުރުކޮށްދެއްވާންދޭވެ!"(8)

---

6 އަޙްމަދު، ތިރްމިޛީ

7 އައްލާލަކާއީގެ ޝަރަޙު އުޞޫލި އިޢުތިޤާދި އަހްލިއްސުންނަތި އަދި އިބްނު ބަޠާ ގެ އަލްއިބާނާ

8 ފަތްޙުލްބާރީ

މުޢުޖިޒާއިން ރީތިކުރާގޮތުގައި، އީމާންކަމަކީ ބައިބައި ނުކުރެވޭނެ ކަމެއް، އެކަށީގެންވެ.
އެކަށީގެން ވާ ސަބަބަކީ އެބައިމީހުންނަކީ ގަބޫލުކުރާ އީމާންތެރިކަމަކީ ހަމައެކަނި ގަބޫލުކުރުމުގައިވާ ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި ގަބޫލުކުރުމަކީ ކުޅަދާނަ ގަބޫލުކުރުމުގެ ކަމެއްނުވެ. އެހެންވީ ގަބޫލުކުރާނީއެވެ. ނަހީ ނުކުރާނީއެވެ.

އެހެނަސް.... ހަމަތެއްސުންނަތުގެ ޢިލްމުވެރިން ދީނުގައި އިމާންކަމާގުޅޭގޮތުން އީމާންކަމަކީ އެދުއްބައިކަން ބެހޭގޮތާ އެއްގޮތްވެ. އެއިން ޓަކަށް ބައިކަން ވެސް އީމާނަށް ހިތުގެ. ދަންފަހު ނަމާދު ޒަކާތްހިފުސް އީމާން ކަމުގެ ތެރެއިންނާ ކަންކަމެވެ. ހަމަ މިބުދުއިން އެތެރެވުންގެ ޒަމަލުތަކަށް ކަމުގައިވާ (الله تَعَالَى އަށް) ބިރުވެތިވުމާ، ތަވައްކުލުކުރުމަކީ ވެސް އީމާންކަމުގެ ތެރެއިންވާ ކަންކަމެވެ. އަދި އީމާންކަމުގެ ތަފާތު ދަރަޖަތަކެއްވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ބައެއްކަންކަމީ އެކަންކަން ނުކުރުމުން ނުވަތަ ކުރުމަށްފަހު އެއާ ފުށުއަރާފަދަކަމެއް ކުރުމުން އީމާންކަން ގެއްލި ކަންކަމެވެ. މިސާލަކަށް ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަ ނުކިޔުން ނުވަތަ ކިޔުމަށްފަހު މިއާ ފުށުއަރާފަދަކަމެއް ކުރުން، އަދި އީމާންކަމުގެ ތެރެއިން ބައެއްކަންކަމީ އެކަންކަން ނުކުރިއަސް އީމާންކަން ނަގުޞާކަންކަމެއް ނުނެވެ. މިސާލަކަށް ހިނގާ މީހުންނަށް އުނދަގޫވާފަދަ ތަކެތި މަގުންއެއްލާކުރުން،

މުޢުޖިޒާއިންގެ "(އީމާންކަމަކީ) ހަމައެކަނި ގަބޫލުކުރުމެވެ." މިފަދައިރުގެ މައްޗަކަށް ބިނާކޮށް އެމީހުން ހިކުރަނީ، އީމާންކުރާ އަސްލުގައި ހުރިހާ މީހުންވެސް ހަމަހަމަވާނެކަމަށެވެ. މިގޮތުން އެމީހުންގެ އާންމު ބުނުމަކީ "ހުރިހާ މީހުންގެ އީމާންތެރިކަން އެއްވަރުވާނެއެވެ." އެހެންކަމުން އަބޫބަކުރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ —

ޢުމަރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — ޖިބްރީލު عليه السلام އާއި މީކާއީލު عليه السلام އާ އެންމެ އާދައިގެ މުސްލިމުންގެ އީމާންކަންވެސް ވާނީ ހަމަހަމައެވެ.

އެހެނަސް.... އަހްލުއްސުންނަތުގެ ޢިލްމުވެރިން ދެކެވަޑައި ގަންނަވާ ގޮތުގައި އީމާންކަމަކީ ޤައުލުފުޅާއި އަމަލުކުރުމުގެ ކިޔަމަންތެރިވުން ތަކެއްގެ މަޖްމޫޢަށް އެކުލެވިގެންވާ އެއްޗަކަށްވާތީ އީމާންކަމުގައި މީސްތަކުން ތަފާތުވާނެއެވެ. އެހެނީ الله تَعَالَى އަށް ކިޔަމަންތެރިކަން އިތުރުވުމުގެ އަމުރުފުޅުތަކާއި ތާއިދުކުރުމުގެ ވާޖިބުތަކާއި ކަންކަން އަދާކުރުމާއި، އެކަންކަމަށް ފަރުވާކުޑަކުރުން ދުރުކަން މިހާރު އެއްވަރެއް ނުވާނެއެވެ. އެއްވެސް ސަޙާބީއަކު ނުވާގޮތުގައި އަބޫބަކުރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — އާއި ޢުމަރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — ގެ އީމާންކަމާ އަހަރުމެންގެ އީމާންކަމާ ހަމަހަމައެއް ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. « لو وضع إيمان أبي بكر على إيمان هذه الأمة لرجح بها » މާނަ: "އަބޫބަކުރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — މިއުއްމަތުގެ އީމާންތެރިކަން އެއްކޮށްގެން، އަބޫބަކުރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — ގެ އީމާންތެރިކަން އަނެއްކޮޅުގައި ވިޔަސް އެކަލޭގެފާނުގެ އީމާންކަން ބުރަވާނެއެވެ."

މުރުޖިއާއިން އީމާންތެރިކަމުގައި އިސްތިސްނާ (الاستثناء) އެއް ނުކުރެއެވެ. (އެބަހީ: އަހަރެން މިއީ މުއުމިނެކޭ ބުނާއިރު "الله تَعَالَى އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ" އޭ ނުބުނެއެވެ.) އެބައިމީހުން ހިކުރާގޮތުގައި މިހެންބުނާއިރު ބުނަންޖެހޭނީ "އަހަރެންނަކީ މުއުމިނެކޭ" މިހެންނެވެ. އެހެނީ އަހަރެން މިއީ މުއުމިނެކޭ ބުނާއިރު "الله تَعَالَى އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ" ބުނުމުން އެމީހަކު އެޝައްކުކުރަނީ އެމީހެއްގެ އީމާންކަމާއި

ގުދުރަތެއެވެ. އެހެނީ ކުރިންވެސް އިސްވެދިޔަފަދައިން މިބައިމީހުން ހިކުރާގޮތުގައި، އީމާންކަން ހިތުގެ ގަބޫލުކުރުމުން ބޭނުންވާނެއެވެ.

އެހެނަސް.... އަހުލުއްސުންނަތުގެ އަޤުލުވެރިން ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ގޮތުގައި، އީމާންކަމުގައި الاستثناء ކުރަންޖެހޭނެއެވެ. އެއީ އެއްވެސް ޝައްކެއްގައި އީމާންކަމާގުޅޭ ޝައްކުވާތީއެއްނޫނެވެ. އެހެނަސް އެއީ الله تَعَالَى ގެ ހިންގެވުން ތާބިތުކުރުމަށެވެ. މިއާދޭގައި އަރިސްކުރައި ވާފަދައިންނެވެ. ﴿لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ﴾ މާނަ: "**ހަމަކަށަވަރުން، الله އިރާދަކުރެއްވިޔަމަ ތިޔަބައިމީހުން އަމާން ކާމިލުކަމުގައި، ބޮލުމަތީގެ ބޭރުވެގެންނާ މިސްކިތަށް ވަންނާނެކަން ކަށަވަރެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮލުގެ ބާލާ ބޭލުމާއި، އަދި ކުރުކޮށް ކަނޑާ ބޭލުމުގައެވެ.**" (الفتح:27)

އަދި އިސްތިސްނާ ކުރަންޖެހޭ އެހެން ސަބަބަކީ، މިހާ ތަވާޟުއުވެރިވެ އަމިއްލަނަފުސްގެ މަތިކަން ފާޅުނުކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ. އެހެނީ، އީމާންކަމަކީ އިސްލާމް ކަމަށްވުރެ މަތީ ދަރަޖައެކެވެ. އެއީ އީމާންތެރިކަމުގައި ހިންގެވީ الله تَعَالَى އަށް ބަދެން ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އަހުލުއްސުންނަތުގެ އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ހަމަހަމަ އީމާންކަމުގެ ތެރެއިން ވައްދަވާ ހުރި ބާކީހުރިހާ ޢަމަލުތަކުގައި ވިދާޅުވަނީ މިބާވަތުންނެވެ.

މިހެންވިދާޅުވާ ބާކީހުރީގެ ތެރެގައި... އިބްނު މަސްޢޫދާއި އަދިވެސް އެހެން ސަހާބީންނިވެއެވެ. އަދި އާޒަރުހުން އިމާމު އަޙްމަދު އާއި ސުފްޔާނުއްސައުރީ، އިމާމުމާލިކު، ބުޚާރީ، އަލްއަވްޒާޢީ، އިބްނު ޖުރައިޖު، އަލްއާޖުރީ، އިބްނުއަލްމުބާރަކު އަދި އިބްނުޤުތައިބާގެ އިތުރުން ވަރަށްގިނަ އިލްމުވެރިން ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

މުރުޖިއާއިން އީމާންކަމަކީ ހަމައެކަނި ޤަބޫލުކުރުން ކަމުގައި ހެދުމުން ނިކުންނަ
އަނެއްނަތީޖާއަކީ ކޮންމެ ޢަމަލެއްކުރިއަސްނަމަވެސް ޢަމަލު ބަޔާން ނުކުރާ ހިނދަކު
އެމީހާ ކާފަރަކަށްނުވާނެއެވެ. އެހެންވެ، ޢަމަލުތަކާއި ބަސްތަކުގެ ސަބަބުން އިންސާނާ
ކާފަރުނުވާކަމަށް އެމީހުން ހީކުރެއެވެ. އެހެނަސް ޢަމަލާއި ބަސްތަކަކީ ކާފިރުކަމަށް
ދަލީލުކުރާ ކަންކަމެވެ. އެގޮތުން މިހާރު الله تَعَالَى ވިދާޅުވައި އެހެން ކަލިމަތަކަށް
ސަޖިދަކުރުމަށް އިބްލީސް އުސަޖިދަކުރާ ކުރުވީ ކާފަރުކަމުގައިވެސް ހުއްޓެވެ. އެހެނަސް އެއީ
މިއީ އަސްލުގައި އީމާންކަން ތަޞްދީޤުކޮށްދޭ ހުއްޓުމެވެ. (ޤަރީބުކުރެވެ.)
މިހާރު އިބްލީސްގެ ބަސްބަހުން ކާފަރުވީ ކަމަށް ދެކުނުކަމެއް ނުވެއެވެ،
ދީނީގޮތުން އިބްލީސް ކާފަރުވީ ކަމަށް الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅުގައި މިއިންނަނީއެވެ.

އެހެނަސް... އަހުލުއްސުންނަތުގެ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވަނީ، މިހުރިހާ ޢަމަލުތަކާއި
ބަސްތަކުގެ ސަބަބުންވެސް އީމާނުން ބޭރުވެދާނެކަމަށެވެ. (އެހެނީ
ބައެއްބަސްތަކާއި ޢަމަލުތަކަކީ މިހާ އިސްލާމްދީނުން ބޭރުވާފަދަ ކަންކަމެވެ.)
އަހަރުމެން އެމީހުންގެ ހިތުން ބަލާކަން ނުދެނެއެވެ. އެހެންކަމުން ބޭރުން ސަޖިދަކުރާ
މީހާއަށް ޝަރުޢީ ޙުކުމެއް ނެރެވޭނެއެވެ (އެބަހީ އޭނާ ޝަރުޢީގޮތުން ކާފިރުކަމުގެ
ޙުކުމް ނެރެވޭނެ) އިލްމުވެރިން އެކަމާ އުސޫލުތަކާއި
ކާފަރެއް ކަމަށް ނިންމަވައެވެ.

އަހުލުއްސުންނަތުގެ ޢިލްމުވެރިން ދީނީފަރާތްތަކުގައި އަމަލުގެ ޖިންސު ނުވަތަ ރުކުން
(އެބަހީ އަނގައާ އަމަލުތައް) ދުރުކުރާމީހާ ގުޅުމުނަކަން ނަމާނަށެވެ. އެހެނީ އަމަލަކީ
އީމާންކަމުގެ ރުކުނެއް. މިގޮތުން ރުކުނެއް ނުވާނެއެވެ. މިހެންވީމާ އިލްމުވެރިންގެ
ބޭކަލުން، ސުފްޔާނު ބިން ޢުޔައިނާ، ޙަސަން ބިން ޢިސްލާމް، އިބްނު ބަޠާލް، އިމާމު
އަޙްމަދު ބިން ޙަންބަލުގެ ތަބީޢީން އިލްމުވެރިންނާއި، އިމާމު ޝާފިޢީ، އިމާމު
މާލިކު، އަބޫޙަނީފާ ރަޙިމަހުމުއްލާހު ތަބީޢީނު އިލްމުވެރިންނާއި ފުޤަހާއުންވެސް

މިގޮތަށް އައިސްފައިވެއެވެ. އަދި އިބްނުތައިމިއްޔާވެސް ވިދާޅުވަނީ މިފަދައިންނެވެ. — رَحِمَهُمُ اللهُ –

މިހެންވިދާޅުވާ ބަހުގެ އިލްމުވެރިންގެ ތެރޭގައި އިމާމު ޝައުކާނީ ހިމެނި ވަޑައިގަންނަވައެވެ.

ދެންފަހެ މިބާވަތުންވެސްވަނީ އެކަމެއް ދޫކޮށްލުމުން ކާފިރުވާ ކަންކަމާއިމެދު އިޖްތިހާދުކުރައްވާފައެވެ.

(ހ) މިކަންތައް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ:
އިސްލާމްދީނުގެ 4(ހަތަރު) ބިންގާ (ނަމާދު، ޒަކާތް، ރޯދަ އަދި ޙައްޖު) އިންކާރު ކުރިކަމުގައިވީނަމަ އެމީހަކު ދީނުން ބޭރުވާނެއެވެ. އަބޫބަކުރު، އިމާމު މާލިކު، އިމާމު ޝާފިޢީ އަދި އެއްރިވާޔަތެއްގައި އަޙްމަދު — رَحِمَهُمُ اللهُ – އަށް ތަބާވާ ގިނަ ފުޤަހާ އިލްމުވެރިންގެ އަރިހުގައި މަޝްހޫރު ގޮތަކީވެސް މިއީއެވެ.

(ށ) އަނެއްބައި ބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ، އިސްލާމްދީނުގެ ބިންގާ ތަކުގެތެރެއިން ކޮންމެ އެއް އަރުކާނެއް ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ދީނުން ބޭރުވާނެއެވެ. މިއީ އިސްލާމީ ބައެއް ސަލަފީ އިލްމުވެރިންގެ ބުނުމެވެ. ބައެއް އިލްމުވެރިން ދެކިވަޑައި ގަންނަވާ ގޮތެވެ. އަދި އިމާމު އަޙްމަދުގެ ފަރާތުން އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައިވެސް މިގޮތަށް އައިސްފައިވެއެވެ.

(ނ) އަނެއްބައި ބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ، ނަމާދުދޫކޮށްލާ ކަންކަމާމެދު ކާފިރުވަނީ، ހަމައެކަނި ނަމާދުދޫކޮށްލުމުން ކާފިރުވާނެއެވެ. އިމާމު އަޙްމަދުގެ ފަރާތުން އައިސްފައިވާ

ރިވާޔަތްކުރެއްވި މިގޮތަށް އައިސްފައިވެއެވެ. އަދި އާދައިތުރުން އިސްތިސްނާ ކުރާގޮތަށް ހުރިހާ ވަރަށްގިނަ އިލްމުވެރިންގެ ފަރާތުން އިމާމުމާލިކާއި، ޝާފިޢީއާއި އަދި އަޙްމަދުއަށް ތަބާވާ އުމަތް ބައިވަރު އިލްމުވެރިންނާއި ފަހުންގެވެސް މިގޮތަށް އައިސްފައިވެއެވެ.
— رَحِمَهُمُ اللهُ –

(ރ) ހަތަރުވަނަ ޤަރުނުގައި، އެކަމެއް ނުކުތް ދުނިޔެއްގެން ހަމައެކަނި ކާފަރުވާ ދުނިޔަމަސީ ނަމާދާއި ޚާލީތަވެ.

(ބ) ކާފަރުވާނީ ނަމާދުނުކުރުން، ޚާލިޞްނިޔަތުން ހަނދުމަނަކަ ކޮށްފިނަމައެވެ.

ޤަދަރަށް އީމާންވުން (الايمان بالقدر)

القَضَاءُ (އަލްޤަޟާ) އާއި القَدَرُ(އަލްޤަދަރު) ގެ ފަރަގު

މިދެކަމުގެ ފަރަގާއިމެދު ވަރަށްގިނަ ޤައުލުތަކެއް އައިސްފައިވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި:

މިދެލަފުޒަކީ އެއްމާނައެއްގައި ބޭނުންކުރެވޭ ދެލަފުޒެވެ.

القَضَاءُ އަކީ الله تَعَالَى ހައްދަވާފައިވާ ހުރިހާއެއްޗެއް ކުރާނެ ބަދަލުހަމެއް، އެހެއްދެވުމުގެ ކުރިން ދެނެވޮޑިގެންވާކަމާއި އަދި އެކަންކަން ލިޔުއްވާފައިވާ ލިޔުއްވުމެވެ. އަދި القَدَرُ އަކީ القَضَاءُ ވާކަންކަން(ވުޖޫދަށް) ހިންގަވައި ފާޅުވެގެން ދިޔުމެވެ.

القَدَرُއަކީ الله تَعَالَى ހައްދަވާފައިވާ ހުރިހާއެއްޗެއް ކުރާނެ ބަދަލުހަމެއް އެހެއްދެވުމުގެ ކުރިން ދެނެވޮޑިގެންވާކަމެވެ. އަދި القَضَاءُ އަކީ އެކަންކަމެއް (ވުޖޫދަށް) ހިންގެވުމެވެ.

القَدَرُ ގެ މަރާތިބު:

އަލްޤަދަރަކީ ހިމެނޭ ކަންކަމާއި ނުފުރޭ ކަންކަމަކީ الله تَعَالَى ޢިލްމުވެރިކަމުން އެއިލާހަށް ކުރިއަށް ވާކަންކަންކަން އުނގެނިވަޑައި ގަންނަވާތީވެ، ލަވްޙުލްމަޙްފޫޡުގައި ލިޔުއްވާފައިވާ ކަންކަން ކަމަށް އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތި ޤަބޫލުކުރުމެވެ.

القَدَرُ އަށް އީމާންވުމުގެ ދަލީލުތައް:

الله تَعَالَى ހުރިހާ ކަމެއް މާތްވެ ދެނެވޮޑިގެންވާކަން، ޤުރުއާނާއި ޙަދީޘްތަކުން އީމާންވުން، އެކަންކަމަކީ الله تَعَالَى ގެ ޢަމަލުތަކާއި ގުޅުންހުރިކަމަކަށް ވިއަސް، މިސާލަކަށް: އެއިލާހުގެ މަޚްލޫޤު ހެއްދެވުން، މިންވަރުކުރެއްވުން، އަދި ދިރުއްވުމާއި މަރުގެންނެވުމެވެ. ނުވަތަ އެކަމަކީ މަޚްލޫޤުންގެ ޢަމަލުތަކާއި ގުޅުންހުރި ކަމަކަށްވިއަސްމެއެވެ. މިސާލަކަށް: މަޚްލޫޤުންގެ ހަރަކާތްތަކާއި ބަސްތައް އެބައިމީހުން އެކަންކަން ކުރުމުގެ ކުރިން އެއިލާހު މާތްވެ ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ޤަބޫލުކުރުމެވެ.

الله – تَعَالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْماً﴾ މާނަ: "**الله އީ، ހަތް އުޑު ހެއްދެވި އިލާހެވެ. އަދި ބިމުންވެސް އެފަދައެވެ. (އެބަހީ: އެކަށީގެ ހަތް ބިން ހެއްދެވިއެވެ.) އެތަންތަނުގައި އެކަށީގެ އަމުރުފުޅު ހިނގަހިނގާ ހުރެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ، ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ އިލާހުކަމާއި، ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ އިލްމުފުޅު، ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ ވަށައިގެންވާކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގުމަށްޓަކައެވެ.**" (الطلاق:12)

الله – تَعَالَى– ހުރިހާ ކަމެއްގެ ތަފްޞީލުތައް ލައުޙުލްމަޙްފޫޡުގައި ލިޔުއްވާފައިވާކަން އީމާންވުން، (އެއީ) މަޚްލޫޤު ތަކުންގެ ބާވަތްތަކާއި އެބައިމީހުންގެ ރިޒުޤުތަކެވެ. މިއާ މިކަންކަން އެއިލާހުގެ އިލްމަށްފަހުގައި ނުލައި އެއްވެސް ބަދަލެއް ނާންނާނެއެވެ.

الله – تَعَالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ މާނަ: "**ހަމަކަށަވަރުން، އުޑާއި، ބިމުގައިވާހާކަމެއް، الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ތިބާއަށް ނޭނގެނީހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންތައްވަނީ، ފޮތެއްގައި ލިޔުއްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންތަކަކީ، الله އަށް ފަހިފަސޭހަކަމެއްކަމެވެ.**" (الحج: 70)

އަދިވެސް الله – تَعَالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَٱللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَٰجًا ۚ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِۦ ۚ وَمَا يُعَمَّرُ مِن مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِۦٓ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ﴾ މާނަ: "**ވެލިން، ދެން މަނިކިބައްކަކުން، ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީ الله އެވެ. ދެން ތި ޖިންސުގެ މީހުން ކަމުގައި އެކަކާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ލެއްވިއެވެ. އަދި އެކަކާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުމާއެކުގައި ފިޔަވި، އަންހެނަކު ބަނޑުވެއެއް ނުވެއެވެ. އަދި ނުވެސް ވިހާއެވެ. އަދި ފޮތެއްގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ގޮތުން ފިޔަވި، އުމުރުދިރޭ މީހެއްގެ އުމުރު ދިގުވެގެން ނުދެއެވެ. އަދި އޭނާގެ އުމުރު ކުޑަވެގެންވެސް ނުދާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންތަކަކީ، الله އަށް ފަހިފަސޭހަ ކަމެކެވެ.**"(فاطر: 11)

ހުރިހާ މަޚްލޫޤު ތަކެއްޗެއް ވަނީ އެއިރާދުގެ އިލްމުވެރިކަމާއި ހިންގެވުމުގެ ދަށުގައިކަމަށް ޤަބޫލުކުރުމެވެ. މިވާ ހުރިހާކަމެއް ހިނގާނީ އެއިރާދުގެ އިލްމާއިގެ ދަށުންނެވެ. އެއިރާދު ބޭނުންފުޅުވާ ހުރިހާކަމެއް ވާނެއެވެ. އަދި އެއިރާދު ބޭނުންފުޅުނުވާކަމެއް ކަމެއްނުވާނެއެވެ. މިސާލު: މަޚްލޫޤުންގެ ޢަމަލުތަކާއި ބަސްތަކެވެ.

الله – تَعَالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ﴾ މާނަ: **"ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ، އެއިލާހު އިރާދަކުރައްވާ އެއްޗެއް ހައްދަވައެވެ. އަދި އެއިލާހު ޚާއްސަވައިދީ އަމަށް ޚިޔާރު ކުރައްވައެވެ."** (القَصَص: 68)

އަދިވެސް الله – تَعَالَى– ވަޙީކުރައްވައެވެ: ﴿وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ މާނަ: **"ޢާލަމުތަކުގެ ވެރި الله އިރާދަކުރެއްވުމުން މެނުވީ، ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް (އެއްވެސް ކަމެއް) ނުކުރެވޭނެއެވެ."** (التكوير: 29)

الله – تَعَالَى– **އަކީ ހުރިހާ މަޚްލޫޤުން ތައްވެސް ހެއްދެވި ޚާލިޤުކަލަން އީމާންވުން** الله – تَعَالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ﴾ މާނަ: **"الله ތަޢާލާއީ ހުރިހާއެއްޗެއް ހެއްދެވިޚާލިޤެވެ."** (الزمر : 62)

އަދިވެސް الله – تَعَالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ މާނަ: **"ތިޔަބައިމީހުންވެސް އަދި ތިޔަކުރާ އަމަލުތަކެއްވެސް ހެއްދެވީ الله ތަޢާލާ އެވެ."** (الصافات : 96)

ޤަދަރުން ޙުއްޖަތް ޤާއިމުކުރުން

الله –تَعَالَى– ޤަޟާކުރު ކުރައްވާ ކަންކަން ބެހެނީ ދެބައިކަމަކަށެވެ:

(ހ) އިންސާނާގެ ބާރުނުފުދޭ ކަންތައްތައް:

މިސާލަކަށް އާދަމުގެ ދަރިކޮޅުން އުމުރު އަދި އާދަމަށް ކުރިމަތިވާ ބައެއް މުސީބާތްތައް، މިފަދަ ކަންކަމާމެދުގައި އިންސާނާއަކަށް (ޤަޟާއާއި ޤަދަރުން) ސަލާމަތް ނުވެވޭނެއެވެ. މިކަންކަމީ الله – تَعَالَى– ގެ ފަރާތުން އަންނަ ކަންތައްކަން ދޭހަވާ އާޔަތް ކުރިން ދިޔައީއެވެ ﴿ مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي أَنفُسِكُمْ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَآ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴾ މާނަ: "އެއްވެސް މުސީބާތެއް، ބިމަށާއި ނ އެ މުސީބާތެއް ފެށުމުގެ ކުރިން ފޮތެއްގައި (އެބަހީ: اللَّوْحُ الْمَحْفُوظُ ގައި) ލިޔުއްވާފައިވާ ގޮތުގައި މެނުވީ، ބިމަކަށްވިއަސް ނަފްސަކަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށްވިއަސް އައިސް ނުދޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންތައް ކަމީ الله އަށް ފަހިފަސޭހަ ކަމެކެވެ." (الحديد : 22)

(2) އިންސާނާގެ ބާރުފުދޭވަރު ކަންކަން:

މިސާލަކަށް ގަޑިކަންކަމާއި ނަމާދުކަންކަން، މިފަދަ ކަންކަމާމެދުގައި އިންސާނާ ހިސާބު ކުރެވޭނެއެވެ. އެހެނީ އިންސާނާއަށް މިކަންކަމުގައި އިޚްތިޔާރު ދެއްވާފައިވެއެވެ. އަދި الله – تَعَالَى– ވަނީ އާދަމަށް ދީނުގެ (ގަވާއިދާއި ނަހީއަމުރު) ދައްކަވާފައިވެއެވެ.

ފުރަތަމަބައި: މިބައިގައި ޤަދަރާ ބެހޭ ތަޢުލީމްތައް ހިމެނެއެވެ. އަދި (އެއީ) الله – تَعَالَى– ތަޤުދީރު ކުރެއްވި ކަމެވެ. އަދި ކަންތައްތަކާ އެއްގޮތަށް ބާރު ވޭތުވެ ދިޔަ ކަމެކެވެ. އެހެނީ މިކަމުގައި އިންސާނާގެ އެއްވެސް އިޚްތިޔާރެއް ނުވެއެވެ.

ދެވަނަ ވައްތަރު: މުސްކަރާތްތަކަށް އަރައިގަން ހަރާކާތްތަކައް ނުކުތް ދޫކުރުމަށް ފަރު
މިއީ ތަފްސީރުގައި އޮތްގޮތް ނުފެނޭނެއެވެ. އެހެން މިފަދަ ކަންކަމުގައި އޭނާއަށް
އިލްމުވާރު ލިބޭގޮތްވެއެވެ. އެކަށްކަން އިލްމުވާރުކަށް އޭނާއެވެ. މިފަދަ ގޮތަކަށް
ވަރަކަށްއެކާ މިހެންނަމަ އެމިހެނު އެބޭނުންވަނީ މިފަދަ ބަހާނާތަކެއް ދައްކައިގެން
އެމިހުންގެ ނަފުސު ޝަހުވަތު ތަކުރާރުކުރަން އެއްޗެއް ކުރާނެ. މިފަދަކަންކަމުގައި
ތަދަބުރުން ބުއްދިހަތި ފާއިތުކުރުމަކީ މައްސަލަތަކުއެއްކަމުގައި ނުވާނަމަ، ބަހުދިރެއް
ފާއިތުކުރާކަން اللّٰه – تَعَالَى– ނުއެންގެވިއްސެވެ. އަދި ބަރާބަރުކަންކަމަށް
އަރައިގަތުމަށް ބުއްދިތެއްކުރުމުގައި ތަދަބުރުގެންނަށެވެ.

ތަފްސީރުތައް ކުރިމަތިކުރެވީ ސަބަބުތަކުގެ ޒަރިއްޔާއިންނެވެ.

اللّٰه – تَعَالَى– ވަޙީ ގެނައި ނަބިއި ދުދުވެރިވުމަށްޓަކައި ސަބަބުތަކެއް
ތަށްވަވާލައްވައެވެ. މިގޮތުން ގަވާއިދާއި ވާޖިބާ ސަބަބުތަކާ ކިއުމަންތިރިކަމާއި اللّٰه –
تَعَالَى– އަށް އިމާންވުމެވެ. އަދި ނަބިއި ކަންކަމަށް ސަބަބުތަކީ އުރުދުމާއި
ކުރުރެވެ. ދީން މިސަބަބުތައް ހާދައިގެންނަ މިހެން ހުރި އިންސާނާއެވެ. އެހެންޖާ
އެބަބުތަކުގެ ޖަރިއްޔާއިން އޭނާ ޖަންނަތަށް ވަންނާނެއެވެ. ނޫންނަމަ ވަންނާނީ
ނަރަކައަށެވެ. ތިދުކަވެ. މިސަބަބުތަކަށް އުފުއްދުވީ ފަރާތަކީ އެއިލާހެވެ. އަދި
އެއިންސާނާއުވެސް ކުރެއް އެއިލާހުގެ އިރާދަފުޅުގެ ދަށުން މުއާމަލާތް ނުދާނެއެވެ.

اللّٰه - تَعَالَى- ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ:﴿ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى ﴾

މާނަ: "އަދި، ހެއްމަވާއިލުދު ތެދުކޮށްފިން ގަބޫލުކޮށްފި މީހާ ފަހެ، ތިމަންއިލާހު ފަސޭހަކަން ހުރިމަގަށް އެމީހަކަށް މަގު ފަހިކޮށްދެއްވާ ހުށީމެވެ. އަދި ދަހިވެތިވެ، اللّٰه ގެއްލަވައި އަމިއްލައަށް ފުދިގެންވާކަމަށް ހީކޮށް، އަދި އެންމެ ހެޔޮބަސް ދޮގުކުރިމީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ތިމަންއިލާހު ދަތިކަންހުރި މަގަށް އެމީހަކަށް މަގު ފަހިކޮށްދެއްވާ ހުށީމެވެ." (الليل: 10)

ތަދަރު ދިރާސާކުރުން (ހުއްޖަތުން)

މިކަންބެހޭ ދެބައިކަށެވެ:

ފުރަތަމަ ވައްތަރުގެ ތަދަރަށް އެތަދަރުއްގެ ސަބަބުތައް ފެނިފައިވާ އެހެން އެތަދަރުއް އަދި އުމުރާއަށް ޓެރިފައިންޑާ ތަދަރެވެ.

މިސާލަކަށް ތަކެއްޗާއި ބަލިމަޑުކަމާއި ފެނިފައިވާފަދައެވެ. މިފަދަ ތަކެތިން އެ ބަލިމަޑުކަމުގެ ތަދަރު ބައްޔާއި ދުނިޔެ ބޭނުންކުރައިގެން ނުވަތަ އެހެރަކަން ނުވަދެވުން

ދިފާއު ކުރުވިޓާނަށެވެ. މިހެންވެއްޖެނަމަ ފަރުވާގެ ޤަދަރުން، އެދިފާއުކުރުވުމާ ބާރުމަޑުކަމުގެ ޤަދަރުވެ.

ޝިފާނަ ފައްޓަރާ މީހަކަށް ޖެހިފައިވާ ޤަދަރު ދިފާއު ކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް: މީހަކަށް ޖެހިފައިވާ ބާރުމަޑުކަމެވެ. މިފަދަ ބާރުމަޑުކަން ފަރުވާގެ ޤަދަރުން ދިފާއުކުރުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

الله – تَعَالَى– އަޅަކަށް ގުދުވެރިކަމާ ކަށަވައްވައް ބެހޭ 2 ބައިކަށެވެ:

(ހ) އެކަލާއް الله – تَعَالَى– ނިސްބަތް ކުރާ ކަށަކަށް: މިފަދަ ކަށަކަމުގައި އިންސާނާ އެއިލާހާއި ގުދުގައި ރުހެންޖެހޭނެއެވެ. އެހެނީ الله – تَعَالَى– އިންސާނާއަށް ގުދުވެރިކަމާނީ އަބަދުވެސް ރަނގަޅުގޮތެވެ. އެކަށަކަމުގެ ޙިކުމަތް ގޮވަނަ ދެނިވޭޖެހެންވަނީ الله – تَعَالَى– އެވެ.

(ށ) އެކަލާއްގެ ނިސްބަތް އިންސާނާއަށް ކުރާ ކަށަކަށް: މިފަދަ ކަށަކަމުގެ ޝަރުއީން ބައްއްކަށަކަމަށް އެކަށަކާއި ގުދު އަހަރުމެން ރުހޭކަށަކަމެވެ. އަދި އަށްއްބައި ކަށަކަމާ އެކަށަކާއިގުދުގައި އަހަރުމެންނުރޭ ކަށަކަމެވެ. މިގޮތުން ހުރިހާ ކަށަވަރުކުރަކަށްވެސް އަހަރުމެން ރުހެމެއެވެ. އަދި ހުރިހާ އުރުދުމަކަށް އަހަރުމެން ނުރުހެމެއެވެ. އަދި ނަފުރަތުވެސް ކުރަމެއެވެ.

މިސާލު: އިބާދާތް ހެއްދެވުން، އެއީ الله – ގެ ފަރުރުވެ. ހަމަކަށަވަރުންވެސް އެއީމާ އިބާދާތް ހެއްދެވިހެއްދެވުމާއި ގުދުގައި އަހަރުމެން

ހުރުމުއެވެ. އަދި އަހަރުމެން މިކަން ބަލައިގަންނަނީ އެއީޖާރު މިކަމުގައި އެއީޖާރު ފިޤުހައި އެހެންއެއްވެސް ފަރާތެއް ދީނީވާޖިބެއްނުވާ ހިކުމަތަކާއި ފައިދާތަކެއް ލައްވަވާފައި ވާކަމަށެވެ.

މިސާލު: ޖިހާދުކުރުމާއި، الله – تَعَالَى – ގެ ބަސްފުޅުން ފާފަފުއްސެވުމަށްއެދި ދުންނަވުން އަދި الله – تَعَالَى – ސިފަފުޅުތައް ދެނެގަތުން މިފަދަކަންކަމަކީ އަހަރުމެން އެކަންކަމާއިމެދުގައި ހުށާކަންކަމެވެ. އަދި އިބާދަތުގެ ނަފްސާނީދު އަހަރުމެން ނުހުރުމުއެވެ. އަދި އެކަކާގެއަން ހުދުއަރިސް ނަފްސަކުވެސް ކަހުމުއެވެ. އެހެނީ މިކަކާގެއި ފަސާދައިގެ އަސްލެވެ.

<u>އެކަކުވެގެންވާ ޒަވާއިދު:</u> "الله – تَعَالَى – ހުރިހާ އެއްޗެއްހެއްދެވީ ހެއްދެވުމާއި މުދަގައި އަހަރުމެން ހުރުމުއެވެ. އެހެނަސް އެއީވާހަގެ މަސްލަހަތު ތަކެއްގެހުރިން ބައްއައްޗެއްސާމުދު އަހަރުމެން ހުރާއިރު އަނގަބައި އެއްޗެއްސާމުދު ނަފްސަކުވެސްއެވެ."

މަގުފުރެދިފައިވާ ބައެއްބައިގަނޑެއް ތަދަރާއިމެދުގައި ދޮގުކޮށް

ތަދަރިސްނާއި، ޖަބަރިއްޔާއި އަދި ޖަހަމް ބިން ޞަފްވާނަށް ތަބާވި ޖަހުމިއްޔާގެ ބޭފުޅުން ބައިގަޔެއް ދޮގުކޮށްގައި: ހުރިހާ ކަމަކީވެސް الله – تَعَالَى – ގެ އިރާދަފުޅުގެ ދަށުންދާ ކަންކަމެވެ. އަދި އަޅާއަށް އެއްވެސް އިޚްތިޔާރެއް ނުވެއެވެ. އިންސާނާކީ ހަރަކާތްވިއަސް ނުބައިކަމްވިއަސް އާއްމާއަށްވަނީ އެކަންކުރުމަށް މަޖުބޫރު ކުރެވިފައެވެ. އެހެނީ އެބައިމީހުން ހިކުމަތެއްގައި އަހަރުމެން އިންސާނާއަށް އިޚްތިޔާރު

ވާކަމަށް ބުނާނަމަ މިއީ الله – تَعَالَى – ގެ އިޤްތިދާރާ ދުރުއަރާކަމެކެވެ. އެހެނީ އެއިލާހުގެ އިރާދަފުޅަކީ ކޮންމެހެންވެސް ވާންވާނެކަންކަމެވެ. މިގޮތުން އިންސާނާގެ އިޚްތިޔާރު މިކަމުގެ ތެރެއަށް ވަދެއްޖެނަމަ އެކަމެއްވެސް އެއިލާހުގެ އިރާދަފުޅުން ބޭރުގައެވެ. މިކަމަށް މިމީހުން ގެންނަ ދަލީލުތަކަކީ ހަމައެކަނި الله – تَعَالَى – އިރާދަފުޅާއިގުޅުނުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ އާޔަތްތަކާއި ހަދީޘްތަކެވެ.

ޤަދަރު ނަފީކުރާ ޤަދަރީންނާއި މުޢްތަޒިލާއީންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުންދެކޭގޮތް:

މިމީހުން ބުނާގޮތުންނަމަ އުޅުނުމާއި ކުފުރަކީ الله – تَعَالَى – ގެ އިރާދަފުޅުންވާ ކަންކަމެއްނޫނެވެ. އެހެނީ އެއިލާހު އުޅުނުމާއި ކުފުރަށް ރުއްސަވާފައެއްނުވާތީއެވެ. މިފަދަކަންކަން ހިނގަނީ އިންސާނާގެ އިރާދައިގެ ދަށުންނެވެ.

އެހެންކަމުން ހަރުކަށިކުރުމާއި މީހުން ދުޢާކޮށް ހުރިހާ ކަންކަމަކީވެސް ހިނގަނީ الله – تَعَالَى – ގެ އިރާދައިގެ ދަށުންނެވެ. އަދި އެއިލާހު މިކަންކަމަށް ރުހިވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ކުފުރަށްވުރެ ބޮޑުގެންވެއެވެ. އަދި ފާފަތަކެއްވެސް ހިނގަނީ އެއިލާހުގެ އިރާދަފުޅުގެ ދަށުންނެވެ. އެހެންކަމުން الله – تَعَالَى – އެކަންކަމަށް ރުހިވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ނުރުހުންވެސް ވެއެވެ.

الله – تَعَالَى – ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ: ﴿ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾ މާނަ: "**الله**، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަސޭހަކަމެއް އިރާދަކުރައްވަތެވެ. އަދި ދަތި އުނދަގޫކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިރާދަކުރައްވައެއް ނުކުރައްވަތެވެ." (البقرة:185)

އަދިވެސް الله - تَعَالَى - ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ: ﴿ وَلا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ ﴾ މާނަ: "އަދި އެކަލާނގެ އަޅުން ކާފަރުވުމަކަށް އެކަލާނގެ ނުރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ޝުކުރުކުރާނަމަ، އެކަލާނގެ އެކަމަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ." (الزمر: 7)

ސަލަފުއްޞާލިޙުން الله - تَعَالَى - ގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކާއި މެދު ދެކިވަޑައިގަންނަވާގޮތް

الله - تَعَالَى - ގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކާއި މެދުގައި ސަލަފުއްޞާލިޙުން ދެކިވަޑައިގަންނަވަނީ އެއަށް (އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކަށް) އީމާންވުން، ހަޤީޤީގޮތުގައި ދެނެގަންނަވަނީ ތަސްދީޤުކުރައްވާފައިވުމެވެ. އަދި އޭގެ ޙަޤީޤަތާއިން الله - تَعَالَى - އަށް ނަފީކުރައްވާ ކުރައްވާފައިވާ، އެއިން ގެއްލުވާ ކަންކަމަށް ބަދަލު ކުރައްވާފައިވާ އަދި އެ ސަލާމަތްކުރުމަށްޓަކައި ވަސަލްކަމް ކުރައްވާފައިވުމެވެ.

އިޘްބާތުކުރުން: ފަހެ الله - تَعَالَى - ގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް އެންގެވުމަކީ އަދި އޭނާގެ ފޮތުގައި ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގައި އެއިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް ޤަބޫލުކުރައްވާ އިންކާރުކުރުމަކާނުލައި ޤަބޫލުކުރެވެއެވެ. އެހެން އެދިފައި އެކަންތައް ޘާބިތުކޮށްދެނީ ސުންނަތެވެ. މިއީ ސަލަފުން މިކަމުގައި ދެކިވަޑައިގަންނަވާގޮތެވެ. އަދި ނުޢައިމް ބިން ޙައްމާދު، އަޙްމަދު، ސުފްޔާން، އައްބާސީ، އައްޒަހަބީ، އިބްނު ޤުދާމާ، އާޖުއްރީއްދު، އިބްނުތައިމިއްޔާ އަދި އިބްނު ޤައްޔިމާ — رَحِمَهُمُ اللهُ — ގެ ފަރާތުން ވެސް އައިސްފައިވަނީ މިގޮތަށެވެ.

މިކަލާމި ފުރަގައި ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅުތައް

ނުޢައިމު ބިން ޙައްމާދު ވިދާޅުވިއެވެ. الله – تَعَالَى– އެއިލާހުގެ މަޚްލޫޤުތަކުންނާއި ވައްތަރުކޮށްފިމާ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. އަދި الله – تَعَالَى– އެއިލާހުގެ އަމިއްލަ ނަފްސުފުޅަށް ސިފަކުރައްވައިފިކަމެއް އިންކާރުކޮށްފި މީހާ ކާފިރުވާނެއެވެ. އިބްނު ކަޘީރު ވިދާޅުވިއެވެ. އިސްތިވާ (ޢަރުޝުމަތީގައި ވާޟިޙުވެވަޑައިގަތުން) އިންކާރު ކުރިމީހާ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. އެހެނީ އެއީ الله – تَعَالَى– ގެ ޚަބަރެވެ. الله – تَعَالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا ﴾ މާނަ: **އެންމެރިވެތި ނަންފުޅުތައް މިލްކުވެގެންވަނީ، الله އަށެވެ. ފަހެ، އެ ނަންފުޅުތަކުން ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާށެވެ!** (الأعراف:180)

ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. « إن لله تسعة و تسعين إسماً من أحصاها دخل الجنة متفق عليه » މާނަ: ހަމަކަށަވަރުންވެސް الله – تَعَالَى– އަށް 99 (ނުވަދިހަނުވަ) ނަންފުޅުވެއެވެ. އެގުނި(ޙައްޤުގައިރެކުރި)މީހާ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ. (އަލްބުޚާރީ، މުސްލިމު)

އެއިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކަށް އީމާންވުމުގެ ޝަރުޠަކީ، އެއަށް އެއްވެސް ބަދަލެއްނުގެނައުމާއި އެއްވެސް އެއްޗަކާ އިތުރުނުކުރުންވެސް ހިމެނެއެވެ. އެހެނީ އެކަންކަން އެގޮތް ވަނީ ޖަހިލުކަމުންނެވެ.

މިއިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުން އެއިލާހުގެ ފުރިހަމަކަން ދަލާލަތުކުރެއެވެ.

މިސާލަކަށް: الرحمن އާއި الرحيم އަކީ الله - تَعَالَى- ދެއިސްމުފުޅުގެވެ. މިދެއިސްމުފުޅު ނިކުމެފައިވަނީ الرحمة ސިފަފުޅުގެވެ. ސިފަފުޅަކީ އެއިލާހަށް ފުރިހަމައަށް ލިބިވަޑައިގެންފައިވާ ސިފަފުޅެކެވެ. މިގޮތުން ބަލާއިރު:

القَدِيْرُ ސިފަފުޅު ނިކުމެފައިވަނީ އެންމެފުރިހަމަވެގެންވާ އަލްޤުދުރަތު ސިފައިންނެވެ.

العليم ސިފަފުޅު ނިކުމެފައިވަނީ ހުރިހާކަމެއް އެންމެބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވުމުގެ ސިފައިންނެވެ.

الله - تَعَالَى- އެއިލާހުގެ ނަފްސުފުޅު ސިފަފުޅުކުރައްވަނީ އެރެންސާ އިޘްބާތު (ޘާބިތު) ކުރައްވައިގެން ނޫންނަމަ ނަފީ (އިންކާރު) ކުރައްވައިގެންނެވެ. އަދި މިއިންކާރުގެ ބައެއްވެސް ޤުރުއާނުގައި ނުވަތަ ތަފްސީލުކޮށް އެއިލާހު ބަޔާންކުރައްވައެވެ.

ޤުރުއާނުގައި ޘާބިތު ކުރެއްވުމުގެ މިސާލު: الله - تَعَالَى- ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ މާނަ: **"ޙަޤީޤީ ޙަމްދު މިތުރާލެއްގެ ޢާލަމްތަކުގެ ރަސްކަލާނގެ الله އަށެވެ."** (الفاتحة:2)

ތަފްސީލުކޮށް ޘާބިތުކުރެއްވުމުގެ މިސާލު:﴿ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ މާނަ: **"އަދި އެއިލާހަކީ އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ."** (الأنعام:115)

ޖުމުލަވީގޮތްގައި ނަފީކުރެއްވުމުގެ މިސާލު: ﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ﴾ މާނަ: "އެއިލާހާ އެއްގޮތް އެއްވެސް އެއްޗެއްނުވެއެވެ." (الشّورى : 11)

ތަފްޞީލުކޮށް ނަފީކުރެއްވުމުގެ މިސާލު: ﴿ لا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلا نَوْمٌ ﴾ މާނަ: "އަވަގާރަވުމެއް އައުމެއް އަދި އަވަގާރަވުމެއް ފެށިގަތުމެއްވެސް އެކަލާނގެއަކަށް ނުވާނެއެވެ." (البقرة : 255)

الله – تَعَالَى– ގެ ސިފަފުޅުތައް ދެބައިކަށް ބެހިގެންވެއެވެ.

(ހ) ޛާތީ ސިފަފުޅުތައް: މިއީ އެއިލާހުގެ ޛާތުފުޅާއި ވަކިވެގެންނުވާ ސިފަފުޅުތަކެވެ. އަދި އެއިލާހު ކަންތައް ނިންމަވާ ހިންގެވުމަކާވެސް މިސިފަފުޅުތައް އެއްވެސް ގުޅުމެއްނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް: އެއިލާހުގެ ޢިލްމުފުޅު، ޤުދުރަތުފުޅު އަދި ދިރިދުރި ހުންނެވުމުގެ ސިފަފުޅެވެ.

(ށ) އެއިލާހުގެ އަމަލުފުޅުތަކާއި ގުޅިގެންވާ ސިފަފުޅުތައް: މިއީ އެއިލާހުގެ ޤުދުރަތުފުޅާއި ކަންކަން ހިންގެވުމާއި ގުޅިގެންވާ ސިފަފުޅުތަކެވެ. މިސާލަކަށް: ކޯފާއިސްވުން އަދި ރުއްސެވުންއެވެ.

الله – تَعَالَى– ގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް ސަލަފުއްޞާލިޙުން ދެނެގަތް ޙަޤީޤީގޮތަށް ދެނެގަތުން:

الله – تَعَالَى– ގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކަށް އެއްވެސް މިސާލުޖެހުމެއްނެތި، ވައްތަރު ބަޔާންކުރުމެއްނެތި، ތަޢްޠީލުނުކޮށް ތަޙްރީފުކުރުމެއްނެތި އަދި ތަމްޘީލުކުރުމެއްނެތި އީމާންވުމެވެ.

މިގޮތުން النُزُوْلُ (ފައިބައިވަޑައިގަތުން)، المَجِيْئُ (ވަޑައިގެންނެވުން) الإِتْيَانُ (ވަޑައިގެންނެވުން) ފަދަ ސިފަފުޅުތަކާއި މީގެ މާނައަށް އަހްލުއްސުންނަތުގެ ބޭފުޅުން، ވައްތަރު ބަޔާންކުރުމެއްނެތި، އީމާންވެވަޑައިގެންނެވީއެވެ. ވީމާ الله – تَعَالَى– ގެ ފައިބާވަޑައިގަތުމާ އަދި ވަޑައިގަތުމާ އެހެން އެއްވެސް މަޚްލޫޤެއްގެ ފައިބުމާ އަދި އައުމާ އެއްގޮތެއްނުވާނެއެވެ.

ތަޢްޠީލުކުރުން ދޫކޮށްލަންވާނެއެވެ. މިހެންބުނާ ބަހުގެ މާނައަކީ މިސާލަކަށް: އެއީފަދަ ފައިބާވަޑައިނުގަންނަވާ ނުވަތަ ވަޑައިނުގަންނަވާ މިހެން އެބުނުން ނުބުނެވޭނެއެވެ.

ކައިފިއްޔަތު (ވައްތަރު) ބަޔާންކުރުމެއްވެއެވެ. މިހެން ވިދާޅުވާބަހުގެ މާނައަކީ މިސާލަކަށް: الله – تَعَالَى– ފައިބާވަޑައިގަންނަވަނީ އެވަނީ މިވަނީ ކޮންގޮތަކަށް ވިދާޅުވެ ވައްތަރު ބަޔާން ނުކުރައްވާނެއެވެ.

ތަޢުވީލު ކުރުމުގެއްނެތިއެވެ. މިގޮތުން ބުނެވޭބަހުގެ މާނައަކީ މިސާލަކަށް އެއިލާހު ފައިބާވަޑައިގަންނަވާ ބުނުމުން އެއީ އެއިލާހުގެ ރަޙްމަތް ބާވައިލެއްވުމޭ ނުވަތަ އެއިލާހުގެ އަމުރުފުޅުތައް ބާވައިލެއްވުމޭ ވިދާޅުވާފަދަކަށެވެ.

ތަރުޖަމާ: ﴿ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ ﴾ މާނަ: "އެއުރެންގެ ގާތަށް މަލާއިކަތުން ވަޑައިގަތުން ފިޔަވައި، ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ ރައްބުގެ (އައްލާހު) އައުމުން ފިޔަވައި، ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ ރައްބުގެ އާޔަތްތަކުގެ ބައެއް އާޔަތްތައް އައުމުން ފިޔަވައި، އެއުރެން އިންތިޒާރުކުރަނީހެއްޔެވެ؟" (الأنعام:158)

އަދިވެސް الله - تَعَالَى- ވަޑައިގަންނަވާނެކަމަށެވެ. ﴿كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكّاً دَكّاً وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفّاً صَفّاً ﴾ މާނަ: "ހަމަކަށަވަރުން ބިން ފުނޑުފުނޑުވާނެއެވެ. ފުނޑުފުނޑުވެ، ބިންގަނޑު ކުނޑިކުނޑިވެގެން ދާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި މަލާއިކަތުން ސަފްސަފަށް ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ." (الفجر: 22)

ރަސޫލާއެވެ ﷺ ޙަދީޘްގައި ބަޔާންކުރެއްވި ގޮތުގައި: « إِذَا كَانَ ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ نَزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى هَذِهِ السَّمَاءِ » މާނަ: "ރޭގަނޑުގެ ފަހު ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ދިޔުމުން الله - تَعَالَى- މިއުޑަށް ފައިބާވަޑައިގަންނަވައެވެ."(9)

9 އަޙްމަދު

الله – تَعالَى– ގެ ސިފަފުޅުތަކުގެ ތެރޭގައި ކޯފާއިސްވުމާއި ނުރުހުންވެވަޑައިގަތުންވެސް ހިމެނެއެވެ:

الله – تَعالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ ﴾ މާނަ: **“الله، އެއުރެންނަށް ރުހިވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި އެއުރެން އެކަލާނގެއަށް ރުހުނުއެވެ.”** (التوبة:100)

އަދިވެސް الله – تَعالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِناً مُّتَعَمِّداً فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ ﴾ މާނަ: **“އަދި ޤަސްދުގައި މުއުމިނަކު މަރާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އޭނާގެ ޖަޒާއަކީ ނަރަކަޔެވެ. އޭނާ ގައި ދެމިހުންނާނީ ދާއިމަށެވެ. އަދި الله، އޭނާގެ މައްޗަށް ކޯފާވެވަޑައި ލަޢުނަތް ލެއްވިއެވެ.”** (النساء:93)

ނަބިއްޔާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. « فَيَقُولُ آدَمُ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ! » މާނަ: “ދެންފަހެ އާދަމު عليه السلام ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުންވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރައްބު މިއަދުއްވަނީ ދުވަހަކުވެސް ކޯފާއިސްނުވާފަދައަކުން ކޯފާއިސްވެފައެވެ.”[10]

[10] އަލްބުޚާރީ، މުސްލިމު

މިސިފަފުޅުތައް ބަދަލުކޮށް ކޯފާއިސްލުއްވުމުގެ މާނައަކީ، ޢަޛާބުދެއްވުމަށް ބޭނުންފުޅުވާހަކައޭ އަދި ރުއްސެވުމުގެ މާނައަކީ ޘަވާބުދެއްވުމަށް އެދިވަޑައިގަތުމޭ ބުން ތައުވީލުކުރުން ހުއްދައެއްނުވާނެއެވެ. އެހެނީ މިކަންކަމަކީ އެއިލާހުގެ ސިފަފުޅުތައް ބަދަލުކުރުމެވެ.

އަލްޠަހާވީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. واللهُ يَغْضَبُ وَيَرْضَى لاَ كَأحَدٍ مِنَ الوَرَى މާނަ: ﷲ - تَعَالَى- ކޯފާއިސްލުއްވައި ރުހިވޮޑިގެންނަވަނީ އެހެންއެއްވެސް މަޚްލޫޤަކާއި އެއްފަދަކަށްނޫނެވެ.

ދެލޯފުޅާއި، ދެއަތްފުޅާއި، ވަޖުހުފުޅު އަދި ފައިންފުޅު ﷲ تَعَالَى އަށްވެއެވެ :

ﷲ - تَعَالَى- ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ: ﴿ وَلِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي ﴾ މާނަ: "އަދި ތިމަންއިލާހުގެ ލޯފުޅުގެ މަތީގައި (ބެއްލެވުމުގެ ދަށުން) ކަލޭގެފާނު ބޮޑުކުރެވުމަށެވެ. މިއާޔަތުން އެއިލާހަށް ލޯފުޅުވާކަން ސާބިތުވެއެވެ." (طه:39)

ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. « إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَى عَلَيْكُمْ ، إِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ ، وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى عَيْنِهِ ، وَإِنَّ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ أَعْوَرُ عَيْنِ الْيُمْنَى » މާނަ: "ހަމަކަށަވަރުންވެސް ﷲ - تَعَالَى- ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނުއޮޅޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުންވެސް އެއިލާހަކީ ލޯފުޅު ކަނެއްނޫނެވެ". ދެން އެކަލޭގެފާނު އަތްފުޅުން ލޯފުޅާއިދިމާއަށް އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ. (ދެން ބަޔާން

ކުރެއްވިއެވެ) "އަދި ހަމަކަނަމަތުންވެސް މަސީހުއްދައްޖާލުގެ ކަނާއަތުލޯ ކަނުވާނެއެވެ."[11]

އިސްވެދިޔަ ޙަދީޘްގައިވާ الأعور ގެ މާނައަކީ އެއްލޮލުގެ އަހުލުވެރިޔާއެވެ. ވީމާ މިޙަދީޘުން الله – تَعَالَى– އަށް ދެލޮލުފުވާކަން ޘާބިތުވެއެވެ.

އިބްނު ޚުޒައިމާ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ކޮންމެ މުއުމިނަކުވެސް އެމީހަކު ހައްދަވާ ޞިފަކުރެއްވި ފަރާތަށް، އެފަރާތުގެ ނަފްސުފުޅަށް ޘާބިތުކުރައްވާފައިވާ ލޮލުފުޅު ޘާބިތުކުރުމަކީ ވާޖިބުކަމެކެވެ."

الله – تَعَالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ﴾ މާނަ: "ތިމަންއިލާހުގެ އަތްދެފުޅުން ހެއްދެވި މީހަކަށް ސަޖިދަކުރުން ކަލޭގެފާނު މަނާކުރީ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ؟" (ص:75)

އަދިވެސް الله – تَعَالَى– ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ ﴾ މާނަ: އަދި ހެއްޔޯ! އެކަލާނގެ ދެއަތްޕުޅުވަނީ ހުޅުވި (ތަނަވަސްވެގެންނެވެ.) އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ގޮތަކަށް ޚަރަދުކުރައްވަތެވެ. (المائدة:64)

---

11 އަލްބުޚާރީ

الله ތަޢާލާގެ ވަޖުހުގެ ވާހަކަތަށް ދަލީލު:

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ: ﴿ وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلالِ وَالْأِكْرَامِ ﴾ މާނަ: "އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ރައްބުގެ ވަޖުހުގެ ދެމިތިބޭގެންވެއެވެ. އެއީ ޖަލާލިވަންތަ ގަދަރުވަންތަ ފަރާތެވެ." (الرحمن:27)

ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. « حِجَابُهُ النُّورُ ، لَوْ كَشَفَهُ لأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا انْتَهَى إِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ» މާނަ: "އެއިލާހުގެ ޙިޖާބަކީ ނޫރެވެ. އެ ނޫރު ކަނޑުއްވައިފިނަމަ ވަޖުހުގެ އަލިކަމާއި، މަތިވެރިކަން އެއިލާހުގެ ފެންނަކަށް ހިނގާބައިވާ ހުރިހާ މަޚްލޫޤުތަކެއް އަންދާލާނެއެވެ.(12)

ފައިތިލުގެ ވާހަކަގެ ދަލީލު:

އަބޫހުރައިރާ — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.«.فَأَمَّا النَّارُ فَلاَ تَمْتَلِئُ حَتَّى يَضَعَ رِجْلَهُ فَتَقُولُ قَطٍ قَطٍ قَطٍ » މާނަ: "ދޮންފަރާ ނަރަކަ ދަންނަނީއެވެ! الله ތަޢާލާގެ ފައިތިލުގެ އެޅުއްވުމަށް ދަންދެން އެއައްނުފުރޭނެއެވެ. އެހިނދު ނަރަކަ ދަންނަވާނެއެވެ. ފުދިއްޖެ، ފުދިއްޖެ، ފުދިއްޖެ."(13)

---

12 މުސްލިމު، އިބްނުމާޖާ

13 އަލްބުޚާރީ

މިކަމާއިމެދުގައި އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅުތައް

އަބޫޝާމާ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: "الله ތަޢާލާއަށް އަޅުކަމްކުރުމައި، ވަޤުތުކުރުމައި އަދި ސަލަފުސާލިޙުންގެވެއެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތް ދީފައިވާ ދެކޮޅުން އަޅުކަމްކުރުމައި، ވަޤުތުކުރުމާ އަދި ސަލަފުސާލިޙު ދިނުމުގެ މަރުޙަލާތަކުގައިވާ ފަދައިންނެވެ. އެއްފަހަރު ސަލަފުންނަށް ގެންގުޅުނު ގޮތެއް އެއީ ޝަރީޢަތް ސާބިތުނުކުރާކަމެވެ. އަދި އަޅުކަމުގެ ތަރުތީބުކުރެއްވުމާއި ބިދުޢަތުގެ މަސައްލަ ދުރުކޮށްލެވިދާނީ އަދި ނިޔަމަތެއް ނުދެއްވާނެ ކަމެވެ. އެކަން މިއަދުވެސް ދެއްކުމަށް އޮތަސް އެއީ ބިދުޢަތް ބޮޑު ކަމެކެވެ."(14)

އިމާމު އަޙްމަދު — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: "އަދި ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ގެ އަރިހުން ސަޙާބާ ހަދަތު އައިސްފައިވެއެވެ. އެކަކުގެ ފަރާތުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. (އަދި އެއީފަހެ ދީ އަޅުކަމެއްގެ ސަބަބުން ކަމަށްވެއެވެ.) ފަހެ ދީން މިބަސްފުޅަކީ ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ފަދައިން ބައްޔަކަށް ބުނެއްވެސް ކަމެއްނުކުރާ އިމާމުންނާމެދު ހުރިހާ ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — (ފަރުމާނުކުރެއްވި) ދީގެ ކުރިމަތިލެއެވެ."

އިމާމު ޝާފިޢީ — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު الله ތަޢާލާގެ ފަރާތުން އައިސްފައިވާ ހުރިހާއެއްޗަކީ އެއިލާހުގެ މުރާދަށް (އެއިލާހު އަހަރުމެންނަށް

14 އަލްބާޢިޘު ޢަލާ އިންކާރި

ފަރާތުން ދެރިޔަށްވާގޮތަށް) އިޙްސާނުވެވެ. އަދި ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ –
ގެ ފަރާތުން އަދިސްފަދިވާ ހުރިހާއެއްޗަކަށް ދެކެލާގެ ފާނުންގެ މުޙަރަން އިޙްސާނުވެވެ.“

އަލްމާވަރުދީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: ”الله ތަޢާލާއަށް ޝިރުކުކުރުން ނުވަތަ ދެއިލާހުގެ ރުބޫބިއްޔަތު ނުވަތަ ދެއްކަވުންތަކުން ނުވަތަ ދެއިލާހުގެ ސިފަފުޅުތަކުގެ ތަޢުޠީލުން ސިފަކުރުމަކީ އިސްލާމްދީނާއި ޚިލާފު އަމިއްލަ ކާފަރުވާނެއެވެ.“

الله ތަޢާލާ ގެ ސިފަފުޅު ތަކުގެ ބާރުއިން ސިފަފުޅުތައް އިންކާރުކުރާމީހާ ކާފަރުވާކަމަށްބުނެފައިވާ އިމާމުންގެ ތެރޭގައި އިބްނު ޚުޒައިމާ، އައްދާރިމީ، އައްސާބޫނީ، އުޘްމާން ބިން ސަޢީދުއްދާރިމީ، އިބްނު ޤުދާމާ، އަދި އަލްއާޖުއްރީގެ އިތުރުން އެހެނިހެން ބޮޑެތިން ހިމެނިގެންވެއެވެ. — رَحِمَهُمُ اللهُ —

އަހުލުއްސުންނަތުގެ ޢިލްމުވެރިން الله ތަޢާލާއަށް ވާޖިބުކުރައްވާ ސިފަފުޅުތަކުގެ ބާބުގައި ހިނގުއްވުން، އިސްތިވާވުން، ވާހަކަފުޅުދެއްކެވުމާއި ވޭގެތުމުގެ އިތުރުން އެހެނިހެން ސިފަފުޅުތަކެއްވެސް ހިމެނެއެވެ.

އިސްވެދިޔަ ސިފަފުޅުތަކުން الله ތަޢާލާއަށް އަޅުކަންކުރާނެގޮތް:

މިސާލަކަށް ﷲ ތަޢާލާގެ އިސްމުފުޅެއްކަމުގައިވާ އަލްޤަދީރު (ޤުދުރަތްވަންތަ އިލާހު): އަޅުގަނޑު މިނަންފުޅަށް އީމާންވަމެވެ. އަދި އެއިލާހަށް ޤުދުރަތްތެރިކަމުގެ ސިފަފުޅު ވާކަމަށާއި އަދި އެޤުދުރަތަކީ އެއްވެސް މިންގަނޑެއް ކަނޑައެޅިފައިނުވާ އެއްޗެއްކަމަށާއި އަދި މުޅިކާއިނާތުވެސް އުފެދިފައިވަނީ އެޤުދުރަތުންކަމަށްވެސް އަޅުގަނޑު އީމާންވަމެވެ.

ﷲ ތަޢާލާގެ އިސްމުފުޅެއްކަމުގައިވާ އަލްޢަލީމު (އެންމެމޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ އިލާހު): މިއީ އެއިލާހުގެ އިސްމުފުޅުތަކުގެ ތެރެއިން އިސްމުފުޅެއްކަމުގައި އަޅުގަނޑު އީމާންވަމެވެ. އަދި އެއިލާހަށް ޢިލްމުގެ ސިފަފުޅުލިބިވަޑައިގެން ވާކަމަށްވެސް އަޅުގަނޑު އީމާންވަމެވެ. އަދި އެއިލާހުގެ ޢިލްމަކީ އެއްވެސް މިންގަނޑެއް ކަނޑައެޅިގެންނުވާ އެއްޗެއްކަމަށްވެސް އަޅުގަނޑު އީމާންވަމެވެ. އަދި ހުރިހާ މަޚްލޫޤުންވެސް އުފެދިފައިވަނީ އެއިލާހުގެ ޢިލްމުންކަމަށްވެސް އީމާންވަމެވެ.

މިއިސްމުފުޅާއި ސިފަފުޅުން އަޅުކަންކޮށް އެންމެއެކަށޭނަ ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރުން: މިސާލަކަށް އަލްޢަޒަމަތު (ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެ)، އަލްކިބްރިޔާއު (ކިބުރުވެރިވާ ކަލާނގެ)، އަލްޢަލާއު (މަތިވެރިވެގެންވާ ކަލާނގެ) މިފަދަ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކަށް ﷲ ތަޢާލާގެ ހައިބަތުން އިންސާނާގެ ހިތްފުރާފައެވެ.

އަދި އެއިލާހުގެ ސިފަފުޅެއްކަމުގައިވާ އަލްޤުދުރަތު (ޤުދުރަތްވަންތަކަން)، އަލްއިރާދަތު (އިރާދަތްވަންތަކަން) އަލްޖަބަރޫތު (ޖައްބާރުވަންތަކަން) ފަދަ ސިފަފުޅުތަކަކީ އިންސާނާގެ ނިކަމެތިކަމާއި އެއިލާހަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުން ފުރިގެންދެއެވެ.

އަދި އެއިލާހުގެ ސިފަފުޅުތަކުގެ މާނަތަކުގެ ތެރެއިން (އައްތަޢްޠީލު) ކުރުމުގެ ތަކެތި، (އައްތަމްޘީލް) ތަޢްޠީލް ކުރުމުގެ ތެރޭގައި އެއިލާހުގެ ސިފަފުޅުތައް އިންކާރުކުރުމާއި ނުވަތަ އެ ސިފަފުޅުތައް މަޚްލޫޤުންނާ އެއްގޮތްކުރުން ހިމެނެއެވެ.

އަދި الله ތަޢާލާގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކާމެދު ޢަޤީދާ ގާއިމްކުރުމުގައި އެއިލާހުގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް ބާތިލުކުރުމުގެ ގޮތުން ދެމިހުރުމަކީ އިންކާރުކުރުމުގެ ބާވަތެކެވެ.

الله ތަޢާލާގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކާއިމެދުގައި އުޅުން (ތަޢްޠީލް) ބައިގަނޑުގެ ބައެއް ދެކޭގޮތް:

އަލްޖަހުމިއްޔާ: މިބައިމީހުންނަކީ ޖަހްމު ބިން ޞަފްވާނުގެ ތަބާވެރިންނެވެ. މިބައިމީހުން الله ތަޢާލާގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް އިންކާރުކުރެއެވެ. މުޢްތަޒިލާ: އެމީހުން ބުނަނީ އަލްޤުރްއާނަކީ ޚަލްޤުކުރެވިފައިވާ އެއްޗެކެވެ. އެހެނަސް އެއީ އެއިލާހުގެ އިސްމުފުޅެއް ނޫނެވެ. އަދި އެ އެއިލާހުގެ ސިފަފުޅަކަށްވެސް ނުވެއެވެ.

އަލްމުޢްތަޒިލާ: މިބައިމީހުން އެއިލާހުގެ އިސްމުފުޅުތައް ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އެހެނަސް އިސްމުފުޅުތަކުގައި އެކުލެވޭ ސިފަފުޅުތައް ބާތިލުކުރެއެވެ. މިހެންވެ މިބައިމީހުން ދެކޭގޮތުގައި، الله ތަޢާލާއަކީ: ޢިލްމުގެ ސިފަ ނެތި ޢާލިމެކެވެ. އަދި ޤުދްރަތުގެ ސިފަ ނެތި ޤާދިރެކެވެ. އަދި ޙަޔާތުގެ ސިފަ ނެތި ޙައްޔެކެވެ.

އަލްއަޝާޢިރާ: މިބައިމީހުންނަކީ އަބުލްޙަސަނުލްއަޝްޢަރީއަށް ތަބާވި މީހުންނެވެ.
މިބައިމީހުން الله ތަޢާލާއަށްވާކަމަށް ބުނަނީ 7 (ހަތް) ސިފަފުޅެވެ. އަދި މިގޮތުގައިން ބައެއްމީހުން އިލާހަށްވާ ސިފަފުޅުތަކެއް މިއަށްވުރެ އިތުރުކަމަށްވެސް ބުނެއެވެ. މި ސިފަފުޅުތަކަކީ:

1. އަލްޙަޔާތު (ދިރިތުމިގެންވާކަން)
2. އަލްޢިލްމު (ޢިލްމުވެރިފަރާތް)
3. އަލްޤުދުރަތު (ޤުދުރަތުވަންތަފަރާތް)
4. އަލްއިރާދަތު (އިރާދަކުރެއްވުން)
5. އައްސަމްޢު (އަޑުއެހުއްވުން)
6. އަލްބަޞަރު (ބެއްލެވުން)
7. އަލްކަލާމު (ބަސްފުޅުކުރެއްވުން)

الله ތަޢާލާއަށް އެއިލާހުގެ ސިފަފުޅުތަކާއި ޛާތުފުޅުކުރުވަން މިމީހުން ސުބޫތުކަށް(ސާބިތުކުރާ) ކުރެވޭނެކަމަށް؛ މިބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ދެކޭގޮތުގައި الله ތަޢާލާއަށް ސިފަފުޅުތަކާއި ޛާތުފުޅުކުރުން ހަމަވަނީ އެއިލާހުގެ ޛާތުފުޅު އެކަކަށްވުރެ އިތުރުވާތީއެވެ. އަދި އަނެއްބައެއް ދެކޭގޮތުގައި މިސިފަފުޅުތަކަކީ އެއިލާހާ ވަކިއުޅުމަކާނުލާ އެއްކޮށް ވާނެއެވެ. ނަމަވެސް މިއީ އެއިލާހަށްވާ އުނިކަމެކެވެ. އަނެއްބައެއް ދެކޭގޮތުގައި މިކަމުގައި ވިސްނުންޖެހުނީ އިރާދީބަހުގައި މާނަކުރާގޮތަށެވެ.

ސަލަފުއްޞާލިޙުން الله ތަޢާލާގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގައި ހަމައެކަނި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން އައިސްފައިވާ ވަރުގެމައްޗަށް ފުއްދާލައެވެ. އަދި އޭގެ ތަފުސީރުތައްކުރަސީ އިސްވެދިޔަ ސަލަފުން އެއާމެދު ދެކިލައްވާފައިވާ ގޮތަކެވެ.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ ياأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُقَدِّمُواْ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُواْ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴾ މާނަ: **"އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! الله އާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާ** – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – **ގެ ހަޟްރަތުގައި ތިޔަބައިމީހުން (އެއްވެސްކަމެއްގައި) އިސްވެގެންނުވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ތަޤުވާވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ، މޮޅެން އަޑުއައްސަވާވޮޑިގެންވާ، މޮޅެން ދެނެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ."** (الحجرات: 1)

އިބްނުޢައްބާސް – رَضِيَ الله عَنْهُ– ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: "(الله ތަޢާލާގެ) ފޮތާ، (ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ) ސުންނަތާ ހިލާފުއެއްވެސް އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން ނުބުނާށެވެ."

ޢުމަރު – رَضِيَ الله عَنْهُ– ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ރައުޔުގެ އަހުލުވެރިންގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިވާށެވެ! އެހެނީ އެބައިމީހުންނަކީ ސުންނަތުގެ ޢަދާވާތްތެރިންނެވެ. ޙަދީޘްތައް އެބައިމީހުންނަށް ދަސްނުވީ އެހެއްޓާކުޅުދަނެވެ. އެބައިމީހުން

އުޅެއިމީހުން އަމިއްލަ ހަވާއަށް ބަރޯސާވެއް ފުރިހަމަވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން ގެއްލުނީވެގެންވާ
ގެއްލުނީކަމާ ބަލާއިރުގައި އުޅެއިމީހުންވެއެވެ."

ވިޔާ އެއްވެސް މީހެއްގެ ރައުޔެއް، ވިސްނުމެއް، އާޤިލުމެއް، އިލްހާމެއް، ހަވާނަފްސު
ނުވަތަ އެހެންވެސް އެއްޗެއް (ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ) ކުރިއަށް ނެރުން
ހުއްދައެއްނުވާނެއެވެ.

އަހުލުއްސުންނަތުގެ (އިލްމުވެރިން) ދަލީލަށްވާގޮތުގައި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން
އައިސްވެދިޔާ ހުރިހާ އެއްޗެއް، ސަލަފުއްޞާލިޙުންނާ ސިޔާސީ އެއްގޮތަށް އެއްބަސްވާނެއެވެ.
ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން އައިސްވެދިޔާ އެއްޗަކަށް ސިޔާސީ އެއްބަސް ނުވާނަމަ،
އެހެންޏާ ސިޔާސީ ސަލަފުއްޞާލިޙުން ނެތީއެވެ. ނޫންނަމަ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތް
އަރަދުގެންނާއި ހަމައަށް އައިސްވެދިޔާ މަގު ސަލަފުއްޞާލިޙުން ނެތީއެވެ. އަދި ސިޔާސީ
ސަލަފުއްޞާލިޙުން ހުރުމާއި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތް ބަޔާނާކަން (ފުރުޤާނު) އޮންނަ
ބާރުގައިވެސް ނުވިސްނުނަމަ، އެއީ ނަހުބުޒުއްޓެއް ފެހުމުފުރުގައި އެކަމާ ނުކުތާގަނޑެވެ.
ފަހަރުއެއްގައި އެހެންމީހަކަށް އެވިސްނުމުގެ ޒަރީރުވެސް ލިބިދާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް
މީހަކަށް ނުވިސްނުނަމަ އިސްލާމީ ހޮޓުގެ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ. އެހެނީ އެއްވެސް
ބާރެއްގައި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތް ހަމަވިސްނުމާ ދެކޮޅެއްނުވާނެއެވެ. އެހެނަސް
ސިޔާޒުޖާއް ހައިރާން ކުރުވަނިވި އާދައިޓަކާއި ބަރޯސާވެއް ހުރެއެވެ.

ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ
الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴾
މާނަ: "އަދި، އެމީހަކަށް ތެދުމަގު ބަޔާން ވެވުނުހެ، ރަސޫލާ ދެކޮޅުވެރިވެ،
މުއުމިނުންގެ މަގު ނޫން މަގަކަށް ތަބާވާމީހާ (ނަފްސާނީވެ!) އެމީހާ އިރާދިކުރި
މަގަކަށް ތިބާވާމީހާ އެމީހާ ދެކޮޅުވާހާ ހަވާލުވިއެވެ. އަދި، ޖަހަންނަމުގެ އެމީހާ

ނަރަކައަށް ވައްދަވާ ހުރީމެވެ. އެއީ، ނުބައިވެގެންވާ ނިމިދިޔުމެކެވެ." (النساء : 115)

އަދި ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. « فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ » މާނަ: "ތިޔަ ބޭފުޅުންނަށްވާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތާ، ހިދާޔަތްލިބިގެންވާ ޚުލަފާއުއްރާޝިދީން (އަބޫބަކުރު، ޢުމަރު، ޢުޘްމާން އަދި ޢަލީ - رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِمْ –) ގެ ސުންނަތުގައި ހިފާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން ކޮށިދަތްތަކުން އެގައި ހިފާށެވެ. (އެބަހީ: ވިއްސުގެ ވަރުގަދަކަމަކަށް ހިފާށެވެ.) އަދި ދީނުގައި އަލަށް އުފެދޭ ކަންކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިވާށެވެ. އެހެނީ ދީނުގައި އަލަށްއުފެދޭ ކޮންމެކަމަކީ ބިދުޢައެކެވެ. އަދި ކޮންމެ ބިދުޢައެއް މަގުފުރެދުމެކެވެ.[15]

---

15 އައްތިރްމިޒީ، އަބޫދާވޫދު

ޤުރުއާނަށް ތަބާވެ އެއަށް ޢަމަލު ކުރުން ވާޖިބުވެގެންވުން، ސުންނަތަށް ތަބާވެ އެއަށް ޢަމަލުކުރުމަކީވެސް ވާޖިބުކަމެކެވެ.

(ސުންނަތަކީ މިމާނަ ކުރެވެނީ: ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ގެ ފަރާތުން އައިސްފައިވާ ބަސްފުޅުތަކާއި، އަމަލުފުޅުތަކާއި އަދި އިޤްރާރުވެވަޑައިގެންފައިވާ ކަންކަމަށް)

އެހެނީ ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ވަޙީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ) މާނަ: ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުންވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ޤުރުއާނާއި އެކުގައި އެފަދަ އެއްޗެއްވެސް ދެވުނެވެ.[16]

ބަޙްޘު، ހެންނަން އޮތް ކާންވެދިމާއަކަށް ދަންޖެހޭނެއެވެ.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ اتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴾ މާނަ: ތިޔަބައިމީހުންގެ ރައްބުގެ ހަޟްރަތުން،

16 އަބޫދާވޫދު

ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން ތަބާވާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި، އެހެން އެހީތެރިންތަކަކަށް ތަބާނުވާށެވެ! (الأعراف : 3)

އައްސަޢްދީ — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންގެ ހަވާނަފުސަށް ތަބާނުވާށެވެ. އެހެންވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހައްދު ދޫކޮށްލާނެއެވެ. ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ބަރީޢް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކުރާށެވެ. އަދި މުންކަރާތްތަކުން ނަހީކުރާށެވެ! އަދި ބައްޔު (ދެތަނެއްގައި) ވާ ކޮންމެ ތަނަކުވާށެވެ.“(17)

ފުރުޤާނާއި ސުންނަތައް ތަބާވުމާބެހު އިމާމުން ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅުތައް:

އަބޫޙަނީފާ: “ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަގާފައިވާގޮތް އެއީ ކޮންތާކުން ނަގާފައިވާ ގޮތެއްކަން ނޭނގޭހާހިނދަކު، ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފޮތްތަކުން ފަތުވާދީރަކަން ފަތުވާދިނުން ހުއްދައެއްނުވާނެއެވެ.“

އަބޫޔޫސުފު — رَحِمَهُ اللهُ — (އަބޫ ޙަނީފާގެ ދަރިވަރެއް) ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: “އޭ ޔައުޤޫބެވެ! އަހަރެން ދައްކާ ހުރިހާވާހަކައެއް ނުލިޔާށެވެ! އެހެނީ އަހަރުމެންނަކީ

---

17 ބާޠިލް، އިބްނު ޙިއްބާން

އިންސާނުންނެވެ. މިއަދު ބަޔައްބުނެފައި މާދަމާ އެއިން ރުޅިއަރުވާނެއެވެ. އަދި މާދަމާ ބުނާބަޔަކުން އޭގެ އަނެއްދުވަހު ރުޅިއަރުވާނެއެވެ.“

އިމާމު މާލިކު — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: “ކޮންމެމީހަކުވެސް އެމީހެއްގެ ބަސްނެގުން އަދި ދޫކޮށްލުމިކަންވެސް މިހާރެވެ. މިޤަބުރުގެ (އެބަހީ: ރަސޫލާ — صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ގެ ޤަބުރުގެ.) އަހުލުވެރިޔާ ފިޔަވައެވެ.“

އިމާމު ޝާފިޢީ — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: “ޙަދީޘް ޞަޙީޙު ވެއްޖެނަމަ އެއީ މިއަޅުގަނޑުގެ މަޛްހަބެވެ.“

އިމާމު އަޙްމަދު — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: “މިޒާގެ ތިޔަ ކަންކަމުގައި މިހުނަރަށް ތަޤްލީދުނުކުރާށެވެ! (ކަލުޖޫނު ތަބާނުވާށެވެ!) އެހެނީ އެބައިމީހުންނަކީ ކުރުނަސައީދުމު ވެގެންވާބައެއްކަމުނެވެ.“

އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: “މިބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އުޅެން ހިލާކުވެއް ފެނިގެން ދާނެކަމަށް. މިއަޅުގަނޑުގެ މިބުނަނީ ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ޙަދީޘް ދެއްކެވިއެވެ. (އެމީހުން) މިޢަބައިމީހުން މިބުނަނީ އަބޫބަކުރު އަދި ޢުމަރު — رَحِمَهُمَا اللهُ — ވިދާޅުވިއެވެ.“

ވަލީވެރިންގެ ކަރާމާތަށް ތެދުކުރުން

އައްޠަޙާވީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: އަދި އަހަރުމެން އެބައިމީހުންގެ (އެބަހީ: ވަލީވެރިންގެ) ކަރާމާތްތަކަށް އީމާންވަމެވެ. އެހެނީ އެފަދަ ރިވާޔަތް އައްޘިޤާތުން (އެބައިމީހުންގެ ރިވާޔަތްތަކާއިމެދު އިތުބާރުކުރެވޭ މީހުން) ގެ ފަރާތުން އެބައިމީހުންގެ ރިވާޔަތްތަކުގައި މިކަން ޞައްޙަ ގޮތުގައި އައިސްފައިވެއެވެ.

ކަރާމާތަކީ ކޮބައި؟ ކަރާމާތަކީ الله ތަޢާލާ އެއިލާހުގެ ވަލީވެރިއަކުގެ އަތްޕުޅުމަތީގައި އާދައިގައި ނުހިނގާ ކަހަލަ އާދަޔާ ޚިލާފު ކަމެއް ހިންގަވައިދެއްވާ ކަމެކެވެ.
ކަރާމާތަށް އާންމުކޮށް ދެއްވާނީ ވަލީވެރިންނަށެވެ. ވަލީވެރިންނަކީ ތަޤުވާވެރި މުއުމިނުންނެވެ.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ: ﴿ أَلا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴾ މާނަ: **ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، اللَّه ގެ ވަލީވެރިންގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއްނެތެވެ. އަދި އެއުރެންނީ ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކު ކަމުގައިވެސް ނުވެތެވެ. އެއުރެންނަކީ އީމާންވެ، ތަޤުވާވެރިވި އުރެން މީހުންނެވެ.**
(يونس:62-63)

الشَّعْوَزَةُ: (އައްޝަޢްވަޒަތު) އަކީ: ސިހުރުވެރިން ނުވަތަ ކާހިނުން ކުރާފަދަ ކަންތައްކުރާ ގާފަރު ނުވަތަ ދުރުދުރުންފެނިދާ ކުރާ ޝިއުރުކާގެ ސަބަބުން ދިމާވާ އާދަޔާ ޚިލާފުކަންކަމަށް ކިޔާނަމެކެވެ.

ކަރާމާތަކީ: اللّٰه ތަޢާލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވެފުމުގެ ސަބަބުން އެއިލާހު ދެއްވާއެއްޗެކެވެ.
އައްޝަޢްވަޛާ އަކީ: ކުފުރާއި އުޅުދުމުގެ ސަބަބުން ޝައިޠާނާގެ ފަރާތުން
އަންނަ އެއްޗެކެވެ.

اَلْمُعْجِزَةُ: (އަލްމުޢްޖިޒާ) އަކީ: اللّٰه ތަޢާލާ ހަމައެކަނި ނަބިންނަށް ދެއްވާ އާދަޔާހިލާފު
ކަންކަމަށް ކިޔާނަމެކެވެ. މީގެ ބޭނުމަކީ، އެބޭކަލުންގެ ތެދުވެރިކަން އެންގުމާއި
މީސްތަކުންނަށް ޗެލެންޖުކުރުމެވެ.

الكَرَامِةُ (އަލްކަރާމަތު) ކަރާމާތް ބެހެނީ ދެބަޔަކަށެވެ. އެއީ:

(ހ) الكَرَامَةُ الْكَوْنِيَّةُ (ކައުނީ ކަރާމާތް) .

(ށ) الكَرَامَةُ الشَرْعِيّةُ (ޝަރުޢީ ކަރާމާތް).

الكَرَامَةُ الْكَوْنِيَّةُ (ކައުނީ ކަރާމާތް) އަކީ: ޢުމަރު – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – މަދީނާގައި
މީސްތަކުންނާ މުޚާޠަބުކޮށް ހުންނަވައިގައި (މާދުރުގައިވާ) ސާރިޔާ – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
– އަށް ގޮވާލުމުން އަޑުއިވުން، ފާރިސީންނާއި ކުރުވުނު ހަނގުރާމައިގައި
ޤާދިސިއްޔާގައި ސަޢުދު ބުނު އަބީވައްޤާޞް ބާއްޖާއި މުސްލިމުންގެ ލަޝްކަރު ފެންމަތިން
ހިންގަވާލައި ފެގިގެންނުވުން އަދި ކަހަފުގެ އަހުލުވެރިން 309 އަހަރު ނިދިފައިހުރިކަހަލަ
ކަންކަމެވެ.

الكَرَامَةُ الشَرْعِيّةُ (ޝަރުޢީ ކަރާމާތް) އަކީ: މިސާލަކަށް އެހެންމީހަކަށް ނުލިބޭފަދަ
ޢިލްމުހޯދުމުގެ ބާރެއްދެއްވުން ފަދަ ކަންކަމެވެ.

ވަލީވެރިން ކަރާމާތްތައް ތިމަންނައަށް ލިބިފައިވާކަމުގެ ދަޢުވާއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އެހެނީ އެއީ ބޮޑާކަން ހިތައްވަނުމަށްވާ ސަބަބެކެވެ. އަދި ފަހަރެއްގައި އެކަމުގެ ސަބަބުން ހެޔޮލަފާސިފަތުން އިމްތިޙާނުން ކުރެވުނުތަކުން އިމްތިޙާނުވުން ކުރެވިދާނެއެވެ. ކާރާމާތްތަކުގެ ސަބަބުން ހެޔޮ އެއްޗެއް ކަރާމާތެއް އެކުލެވިގެން ހަދާނެއެވެ.

ބައެއް މީހުން ކަރާމާތް ނަގަނީ ސިޙުރަކުން ކަމަށް ނުވަތަ ހަޅުޖެހިފައިވާ ބަޔަކު ކަމަށެވެ. އަދި އަޅުކަމުގައި އޮޅުމެއް ނުހިފާ ބުނާ އެއްޗެހިވުރެ ހިސާބުން ކަރާމާތް ބައްޔެއް ނުވަތަ ހެދިފައިވާ ވާހަކަތަކެވެ.

ޙައްޤީ ސިޙުރުވެރިން ހޭނެއްސަ ނުވަތަ ކަރާމާތްތައް ދައްކައި ޙައްޤު ބާޠިލުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރެއެވެ. އެހެނީ ކަރާމާތަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ އީމާންކަން ކަށަވަރުކުރުމަށް އަލްއިރާދަތުން ދެއްވާ ނިޢުމަތެކެވެ.

ވަލީވެރިންގެ ކަރާމާތްތައް ހަމަ ތެދެވެ. އަދި ކަރާމާތުގެ ސަބަބުން ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމްތައް ބަދަލެއް ނުވާނެއެވެ. (ޝަރަޙުލް ޢަޤީދަތުލް ޠަޙާވިއްޔާ ބަލާ)

އިލްމުލްކަލާމާއިމެދު އަހްލުއްސުންނަތުގެ އިލްމުވެރިން ދެކިވަޑައިގަންނަވާގޮތް

އިލްމުލްކަލާމު (ފިލޯސަފީ) އަކީ، ޔޫނާނުގެ ފަލްސަފާވެރިންގެ ފިކުރާތުން އައިސްފައިވާ ބަސްތަކަކާއި ނަޒަރިއްޔާތުތަކަކަށް ކިޔާނަމެކެވެ. މިކަންކަމުގެ ނަތީޖާއަކަށްވެސް އަޤީދާގެ ތެރެއަށް ހުރާފާތްތައް ވަންނެވެ. އަދި މިކަންކަމުގެ ތެރެއަށް މީހާގެބިގެންގޮސް ޒިންދީގުންގެ (ކުފުރުގައި ހައްދު ފަހަނައަޅާފައިވާމީހުން) ދަރަޖައަށް މީހާދާނެއެވެ.

އެބައްސަބަބު ތަކަކާއިހުރި އިލްމުވެރިންވެސް އިލްމުލްކަލާމުން ދުރުހެލިވުމަށް ގޮވާލައްވާފައެވެ. ސަބަބުތަކުގެ ތެރޭގައި:

މިއިލްމަކީ، ޤުރުއާނާއި ސުންނަތަށް ބެލުމެއްނެތި ކަނޑައެޅިފައިވާ އިލްމެކެވެ. އަދި މިއިލްމުގައި ބަޙުސްވެސް ސިނުކުޑައެވެ. (ޤުރުއާނާއި ސުންނަތަކާ ނުބެހެއެވެ.)

ފަލްސަފާގެ އިލްމު ޤުރުއާނާ އަދި ސުންނަތާއި ޚިލާފުވާގޮތަށް ހެއްދެވިފަރާތާއި (الله ތަޢާލާއި)، ނަފީކަމާއި އަދި ތަޝްބީހުގެ ތެރެއަށް ވަދެފައިވުން، މިސާލަކަށް: الله ތަޢާލާ ހުރިހާ މަޚްލޫޤުންގެ ތެރޭގައި ވާކަމަށްބުނުން، الله ތަޢާލާގެ ސިފަފުޅުތަކަށް އިންކާރުކުރުން، الله ތަޢާލާއަށް އުނިކަން ނިސްބަތްކުރުން ފަދަކަންކަން ހިމެނެއެވެ.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ:﴿ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ ﴾ މާނަ: "އަދި އެބައިމީހުން ބާޠިލްގެތެރެއިން (ޙައްޤުންނާ) ޖަދަލުކުރިއެވެ. (އެއީ) އެ ބާޠިލުގެ ވަސީލަތުން ޙައްޤުގެ ނައްތައިލުމަށެވެ." (غافر : 5)

ދެންނޮށްދެއްވި الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ:﴿ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيعَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ ﴾ މާނަ: ”ދެން ތިމަންއިލާހުގެ ދީނުގެ ކަންތަކުގައި (ކަލޭގެފާނާ) ޝަރީޢަތެއްގެ މަގުގައި ކަލޭގެފާނު ބެހެއްޓީމެވެ. ފަހެ، ކަލޭގެފާނު އެމަގު ތަބާވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ނުދަންނަ މީހުންގެ އެދުންތަކަށް ކަލޭގެފާނު ތަބާވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ!“ (الجاثية:18)

ޝައުކާނީ — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޖައިބުވާ ކުރަން އެއްސެވީމެވެ. الله ތަޢާލާ ގެ ސިފަފުޅުތަކާއި (މިސްކީނުންގެ) ޒިކުރުތަކާއިމެދު މީހުންނަށާ ވާހަކަތަކާއިމެދު ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވީ ކީކޭހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ”(އެއީ) ފަލްސަފާވެރިންގެ ވާހަކަތަކެވެ. ދީބާރަށްވީ އަޑީގައި (އެބަހީ: ޙަދީޘްގައި ޝަރީޢަތް އަދި މާތްއިލާހުގެ ޒާތުގައި) ސަފަރުކުރެވޭ ގޮތްގައި ހިފުމެވެ. އަދި ދީނުގައި އަލަށްއުފެދޭ ކަންކަމުން ރައްކާތެރިވާށެވެ. އެހެނީ އެކަންކަމަކީ ބިދުޢައެވެ.“

ޝާޠިބީ — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: ”ކަލާމުގެ އަހުލުވެރިންނާމެދު މިކަންކަމާގުޅޭ ފަންނުގެ ބުރަކަޔާ، އެބައިމީހުންގެ ގައިގައި (ފަން) ތިރިއްނާއި ފައިވާނުން ތަޅައި ފޮތިވާޤަފާއި އާދިވާޤަރާ ގެ ތޮށާގައި ގަނޑަލުވައި، މިއީ ދުރާނާއި ސުންނަތް ދުރުކޮށް އިލްމުލްކަލާމު ބަލައިގަންނަވިޔާގެ ބުރާލާ ކުރައިގަތުމެވެ.“

އަބޫލަމާރީ އަލްޖުވައިނީ — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ”އާއަހަރުންގެ އަސްލަފުންނޭވެ. މިއަދައިމިހުން އިލްމުލްކަލާމާއިގެން މަޝްޣޫލުނުވާށެވެ. ފަހެ، އަހަރެންމިހިރިސާބަށް އަހަރެން ގެންދާނަކަށް އެނގޭނަމަ، އާއިގެން އަހަރެން މަޝްޣޫލުއެއް ނުވީސްމުއެވެ.٨.١“

އަލްބަޖާލީ ގެ ވާހަކަދަންނައެވެ. އެކަށަޅާފާނުގެ ބުމުނުގެ ފޮނެޓިކްގައި ހުއްޓުންއަކުރު
ބައިތަންތަކުގައި ގެންނަވިއެވެ. ދެން އެކަށަޅާފާނު އިލްމުލްކަލާމު ދުކޮންޓަކްޓުގައި
ޑްރާމާ ސިންކަތާއި ދިމާއަށް އެންޑްރިކުގައިގެންނަވިއެވެ. އަދި ބޮއްކޮގޮތުގައި
އެކަށަޅާފާނު އަވަރުތަކު އެކަށަޅާފާނުގެ މާލާތުގެ ސިފަލްމެންޓަރީ ވާހަކަގައެވެ. އަދި
އެކަށަޅާފާނުގެ ބުމުނުގެ ފޮނެޓިކްގައި އިލްމުލްކަލާމާއި (ދުކޮންޓަކްޓް)
ޓޮޕިކްހުދުމުއައިވެ. އުމުރުގެ މަސައްލަ އިލްޔާމުލްއަލާމި ބަލް އިލްމުލްކަލާމު އެވެ.

ޞަޙާބީން – رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِمْ –

ޞަޙާބީ : ޞަޙާބީއަކީ އީމާންކަންމަތީ ކުޑަ ހިނދުކޮޅެއްގައި ނަމަވެސް ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ގެ ޞުޙްބަތު ލިބި އެގޮތުމަތީގައި އަވަހާރަވާ ކޮންމެމީހެކެވެ.

އައްޖަބާރީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: އަހަރުމެން ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وަسَلَّمَ — ގެ ޞަޙާބީންދެކެ ލޯބިވާށެވެ. އަދި ލޯބިވުމުގައި އާދޭހެރިން އެކަކަށްވެސް އުނިނުކުރާށެވެ. އަދި އާދޭހެރިން އެއްވެސް ބާކީވެއްޖެ ލިބޭއިން ބެހެއްޓުމަށްވެވޭ. އަދި އެބޭކަލުންދެކެ ރުޅިއަރާ އެބޭކަލުންނަށް ދިރުމާ ރަނގަޅުނުވާ ނުކުތުންގެ ތެރޭގައި ކަންތައްކުރާމީހުންނަކީ އަހަރުމެންވެސް ރުޅިއަރާނެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންދެކެ ލޯބިވުމަކީ ދީންވެރިކަމާއި، އީމާންތެރިކަމާއި އަދި އިޙްސާންތެރިކަމުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭކަމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންދެކެ ރުޅިއަރުމަކީ ކާފަރުކަމާއި، މުނާފިޤުކަމާއި އަދި ހައްދުފަހަނައަޅައި ދިއުމުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭކަމެވެ.

އަހުލުއްސުންނަތުގެ ބޭކަލުން ސިފައިން ހަރުފަތަރައިން، ޞަޙާބީންނަށް ލޯބިކުރުމުގައި ފުރިހަމަ ކުޅެއްވަންކުރާނަމެވެ. މިބައިމީހުން ދުނިޔޭގައި އާލާބައިތިންނަށް ކުރަން އޮތުމުގެ ނަފުސާން ވައްސުރުގެ ބައެއްކެވެ. އަދި މިބައިމީހުން އާލުބައިތުން ކުރިން ކަންކަމުގައި އެހީއަށް އެދިއެގެއެވެ. އަދި ހަވާރިޖުން ފަރައިން އަޅީ، މުއާވިޔާ އަދި އެފަރާތްޕުރުންނާއި އެކުގައިވި އެންމެންނިވިސް ކާފަރުންކަމަށް އަހަރުމެން ނިދެކެމެވެ.

އެބޭކަލުންދެކެ ލޯބިވުމުގެ ތެރޭގައި އަންނަނިވި ކަންކަން ހިމެނެއެވެ:

(ހ) ހިތުގައި އެބޭފުޅުންނަށް ލޯބިއުފުއްދުން .

(ށ) އެބޭފުޅުންގެ ހެޔޮ އަމަލުތަކެއްގައިވެސް އެބޭފުޅުންނަށް ތަބާވެރިވުމުން.

(ނ) އެބޭފުޅުންގެ އަމަލުތަކަށް ހުރުމަތްކުރުމުގައި ޝުކުރުން .

(ރ) އެބޭފުޅުން ދިފާޢުކޮށް ނަސޭހަތްތެރިވުން.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ ﴾ މާނަ: ހަމަކަށަވަރުން، **"ގަސްދަށުގައި އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް ބައިޢަތުވިހިނދު، އެ މުއުމިނުންނާމެދު الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވިއެވެ."** (الفتح:18)
އެހެން ތަނެއްގައި الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ﴾ މާނަ: **"މުޙައްމަދުގެފާނީ، الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައިވާ މީހުންނީ، ކާފަރުންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ ބޭކަލުންނެވެ. އެމީހުންގެ މެދުގައި، އޯގާތެރި ރަޙުމަތްތެރިބައެކެވެ."**
(الفتح:29)

ނަބިއްޔާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ.« لاَ يُبْغِضُ الأَنْصَارَ رَجُلٌ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ » މާނަ: الله ތަޢާލާ އާއި ޤިޔާމަތްދުވަހަށް އީމާންވާމީހަކު އަންޞާރީއްޔަ ބޭކަލުން ދުވެނާދެކޭނެއެވެ.(18)

---

18 މުސްލިމު

އަރިވެސް ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެއެވެ. « آيَةُ الإِيمَانِ حُبُّ الأَنْصَارِ ، وَآيَةُ النِّفَاقِ بُغْضُ الأَنْصَارِ » މާނަ: "އީމާންކަމުގެ ނިޝާނަކީ އަންޞާރީންގެ ބޭކަލުންނަށް ލޯބިވުމެވެ. އަދި މުނާފިޤުކަމުގެ ނިޝާނަކީ އަންޞާރީންގެ ބޭކަލުންނަށް ނުރުހުމެވެ."[19]

ފަޟީލަތުގެ ގޮތުން ޞަޙާބީންގެ ތަރުތީބު

(1) ސުވަރުގޭގެ އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރުދީފައިވާ ދިހަ ބޭކަލުން:

އަބޫބަކުރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — .

ޢުމަރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — .

ޢުޘްމާން — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — .

ޢަލީ — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — .

ޠަލްޙާ ބިން ޢުބައިދުالله — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — .

އައްޒުބައިރު ބިން އަލްޢައްވާމު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — .

ސަޢުދު ބިން އަބީވައްޤާޞު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — .

ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ޢައުފު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — .

އަބޫޢުބައިދާ ޢާމިރު ބިން އަލްޖައްރާޙު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — .

---

19 އަލްބުޚާރީ

ސަޢީދު ބިން ޒައިދު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — .

(2) ހިޖުރައިގެ ކުރިން މައްކާގައި އިސްލާމްވެ ވަޑައިގެން ބޭފުޅުން.
(3) މުހާޖިރުންނާއި އަންޞާރުންގެ ތެރެއިން ބަދުރު ހަނގުރާމާގައި ބައިވެރިވެލެއްވި ބޭކަލުން.
(4) އަންޞާރުންގެ ތެރެއިން ކުރީކޮޅުގައި އަންޞާރުކަން ކޮށްދެއްވި ބޭފުޅުން.
(5) މައްކާ ފަތަހަ ކުރުމަށްފަހުގައި އިސްލާމްވެވަޑައިގެންނެވި ބޭފުޅުން.

އަހްލުއްސުންނަތުގެ ބޭފުޅުން ދެކިލައްވާގޮތުގައި، ސަހާބީންނަކީވެސް އެހެނިހެން އިންސާނުންފަދައިން ކުށްކުރާއި ފާފަކުރެވޭނެ ބައެކެވެ. އެހެނަސް، ތަބޫކު ހަނގުރާމައަށް ނުދުރުވެ ފަސްޖެހުނު މިން ސަޙާބީންފަދައިން ބައްޔަކު ރުޖޫޢަވާ ބޭފުޅުންތަކެކެވެ.

އާލުބައިތުންނާ ބެދުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައި ދިއުމުގައި ޝީޢީން ބުނެފައިވާ ބައެއް ބަސްތައް:

ޢަލީ — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — އާދެދުގައި ބުނެފައިވެއެވެ. (ގުގެރިއަޔާ އެކަކޭގޯތުންގެ އަޅެވެ. އަދި ވިދުވަރަޔާ އެކަކޭގޯތުންގެ ހިނިތުންވުމެވެ.)

ޝީޢީންގެ އިމާމުންނާމެދު އެބައިމީހުން ބުނެފައިވެއެވެ. (އުޖެތަކާއި ބިދުގެ އިލްމު އެބައިމީހުންނަށް ފިބެގެންވެއެވެ. އަދި ކުރިންވެގެންސަހަޔާ ކަންކަމާއި ފާތާ ކަންކަމުގެ

އިތުރުން ހުރިހާ ވަގުތެއް (ހިނދުކޮޅަކަށް) އިތުރުވުމަށް އުމުރުންނަން ލިބިގެންވެއެވެ.
އަދި އުމުރުންގެއިތުރުން މަރުވާން ވަގުތުވުމަށް އުމުރުން ނިސްބަތްކަމާއި، އުމުރުން
މަރުވަނީ އަމިއްލަ އިހްތިޔާރުން ކަމަށްވެސް އުބައިމުރުން ހުސްކުރެވެ. މިގޮތުން އިތުރުން
އުމުރުން އުމުރުންގެ މަސްލަގެ ބޭނުމަކީ ވާހަކަދައްކާކަމާއި، الله ތަޢާލާ
އަޅުކަން ކުރުމުގެ އިތުރުން ދުރުވާން ކަމަށްވެސް އުމުރުން ދެކެއެވެ. އަދި
ކުރުބާނީގެ އިތުރުން ހުރުމާއި ހަލާކުވުމަށް އުބައިމުރުންގެ ކައިރިއަށް
މަޤާމުކަމަށްކަނޑައިލާ ވަޢަދުގެ ބުނެބުނުމަށްވެސް އުބައިމުރުން ޒަބޫރުކާރާ
ޒުރާރުބޮޑުކަމުގެ ބޮރުއިން ޒުރާރުބޮޑުކަން. އަދި ސުވަރުގެ ހެއްދިލައިވަނީ
އާރުބައިބުންނަށްކަމާއި ނަރަކަ ހެއްދިލައިވަނީ އާރުބައިބުންނާއި ޖަރާވަށްބޮޑިވާ
މީހުންނަށް ކަމަށްވެސް މިމަގުފުރިލައިވާ ބައިގަނޑު ދެކެއެވެ.)

ސަހާބީން ސަހާބީން — رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِمْ — އަށް ނިސްބަތްކޮށް ކިޔާލައިވާ ބައެއް
އެއްޗެހި:
އަބޫބަކުރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — އާދެވި ބުނެފައިވެއެވެ. (އެކަކާގެ ފާނުތުވި ކާފިރެއްގެ
ގޮތުގައި ބުރައްއަޅުކަންކުރި މީހެއްކަމުގައެވެ. އަދި ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
— އަވަހަށްވަންދެނެވެ ފޮރުވައިގެން ބުރެއް ގެންގުޅެނެވެ. ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ހިޖުރަކުރައްވައިރު ފަހަރަށް އެކަކާގެ ފާނުން ގެންދިޔުމުގެ ސަބަބުންނެވެ
އެހީތެރި ދިރާސާކޮށްއެވެ.)

ޢުމަރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — އާދެވި މިބައިމީހުން ބުނެފައިވެއެވެ. (އިބިލީހުގެ ކުޅުނާއި
ޢުމަރު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — ގެ ކުޅުނާ އެވަރެވެ. އަދިކޮއްށް އެއަރުވުރުވަނުވަ ބޮޑެވެ.
އަދި އެކަކާގެ ފާނުން ޤައުމުކުއްޖި މަޖުސީކުރާގެ އަބޫޖަހުލުގެ ބާބާ ސަލާމުއްހާ މިއުމުން
ކިޔައެވެ. (އެބަހީ: ކުށްހިއްވަރުގަދަ ބޭފުޅާ) އަދި މިމަޖުސީ ކުރާގެއެއްކަމަށް

ދަރުސަތުލުކުރެއްވުމަށް އެދި ﷲ ތަޢާލާއަށް އެބައިމީހުން ދުޢާކޮށް އުޅެއެވެ. އަދި މިބައިމީހުން ބުނެއެވެ. އަބޫބަކުރު އަދި ޢުމަރު – رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِما – އަށް އެއްކޮޅިގެވަޑައިގި ޖިހާކަން ގެންނެވުމަކަށް ޓަކައި ނުލިބުނުވެއެވެ. އަދި މަލްކިޔަތުގެ ރަސް ވަޒީރުން އަބޫބަކުރު އަދި ޢުމަރު – رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِما – އަށް ފުރާނައަޅުއްވަވައި ކަންތުރުވަހަކު އެންގެސްވިޔަސް ފަރުދުކަރުއްވާނެއެވެ.)

ޢާއިޝާ އަދި ޙަފްޞާ – رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِما – އަށް ޚިޔާރުގެ ތުރުމަތު މިބައިމީހުން ކުރެއެވެ. އަދި މަސްލަހަތު މިދުނިޔަބޮޑުންގެ މަސައްކަތް ބަހައްޓުނު ކުރައްވާނެކަމާއި މިދުނިޔަބޮޑުން ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – ފަރުދުކަށްކުރެއްވުމަކަށް ކޮންމެއިކަމެއްވެސް ތުރުމަތު އެބައިމީހުން ކުރެއެވެ.

ސަޙާބީންނަކީ ހުރުމަތް އެއްކޮޅިގެ ވަޒީރާގެ ބުނާ

ސަރަދުއް ސާވިޔުން މިކާރިޔަތު އިސްލާމީ ޤައުމުގަންނަވާނެއެވެ. ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ދިރިއުޅުއްވާގޮތުގައި ސަޙާބީންނަކީ އެއްކޮޅުގެ ވަޒީރާ ކަމުގައިވާނެއެވެ. މިހެންދިރިއުޅުއްވާ ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރޭގައި: އަބޫމަދު، ސުފްޔާން އަދި އިބްނު މުބާރަކު، – رَحِمَهُمُ اللهُ – ހިމެނިވަޑައިގެންނެވެއެވެ. އަދި ބަރަކާ، ޝާފިޢީ، ބަސްރަވީ، އަދި ޤާޟީ މަދުހަބުގެ ބައެއްޢިލްމުވެރިން – رَحِمَهُمُ اللهُ – ގެ އިމާމުން ތެރިތި މަޒުހަބުގެ ޢިލްމުވެރިންކުރުގައިވާ އައްޝަރީ، އައްސަރުޚާ އަދި އައްދާރަފަ – رَحِمَهُمُ اللهُ – ވެސް ހިމެނިވަޑައިގެންނެވެއެވެ. އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިންގެ ތުރުމުގެ ޤައުލުބަސްއަކީ: ސަޙާބީންނަކީ އެއްކޮޅުކަމުގައި ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – އަށް ބުނެވޭ

ކުޅެއިމުސްތަބަހުކަވެ. އެހެން އެބަޔަކުން ތަރުބިއްޔަތުކުރެއްވި ރަސްގެފާނުގެ
ގެންނަވައިދެއްވި ކުދި ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - އެވެ. އަދި އެބަޔަކުންނަށް
ފުރިހަމަކޮށްދެއްވިއިރު ސަރިއްޔާ ބަޔަކު އެއްކޮށްކަމުގައި ވާނެއެވެ. އެހެން
ޝަރީޢަތް (ދީން އަހުރުމެންނާއި) ގެންނެވުމަށް އެބަކުރުންނެވެ. އަސްލަކީ
ސާފުކުރެވުން ދެކެވިދާނެ މިގޮތަށެވެ.

ސުލްޠާނުންނަށް އެއްކޮށް ފާޅުމުން ކަނޑު ނުވާނެކަމަށާއި އެމުނުންނާ އަރިހަށްވަނީ
ފުރުޞަތު ކަމުގައި މިދުވަސްވަރުން: އަސްލަކީ ގެފުޅުނާ އެއްރިވާޔަތް، އިބުނު
ބަތޫތާ އަބޫލްޙަސަނާއި، އިބްނު ބަތޫތާ ކަރަވެރި، މާލޭ ގަރާބީގެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ
ބުނެއްސެވި އިބުނު ބަހާ އަދި މުއްލާ ބަހީ ޢަބްދުﷲ ގެއިމާރަތް އެއަށް
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހުށަހަޅައިގަންނަވައިފި. މިބުރުން ތަރީޚުގެ ނަސްލުވެސް
އެއްކޮށްގޮތުގެ ކުރުމުގެ ނަސްލުތަކެވެ. (ނަސްލުގެ، އެއްވަނައެއް
ދުވަސްތަކަށް ސަރުކާރު އަހުލުވެރިން، އާރަސްތަކުގެ ބަރުޒަތަކެވެ. އަދި
މިދުވެރިވެއެވެ. ސާބިތުނަން އެއްކޮށްވުމުގެ ބުނުމަށް އާނމު މުސްލިމުނަން
އެއްކޮށްވުމުގެ ބުނުމެވެ.)

ރާއްޖޭގެ ބަޔާން:

ހުރިހާ ސަބަބުތަކެއް ރަސްއަރައިވުމާ ނުވަތަ ގިނަ ސަބަބުތަކެއް ރަސްއަރައިވުމާ
ނުވަތަ އެބޭފުޅުންނަށް ކަމަށްވާކަމުގައި ބޮޑުމިނަކަށް ޖީންތިރީންވަދަ ކަމަށެވެ.
އެބޭފުޅުންގެ ގިނަބޭފުޅުންނަށް އެއްކޮށްވީރާއި އެބޭފުޅުންގެ ބަދަލުތަކާއިމެދު
(ބަދަލުއިން ސާފުވުމުދު) ފުރިހަމައިވުމާ ކަމަށްފާޅުވެއެވެ. ސިޔާސީނަށް މިފަދަބަސްކަމެވެ.

ސަހާބީންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅަކު ނުވަތަ ބޭފުޅުންތަކެއް ފާފައެއްކުރެއްވި ކަމަށް ޤަބޫލުކުރުން އެބޭފުޅަކަށް ނުވަތަ އެބޭފުޅުންނަށް އެއްޗެހިކިޔާދީރަނާ ފާސިދު ބިދުޢަވެރިއެވެ.

ހެޔޮގޮތް ދެއްކިގެންވާ ނަޞީޙާއިންނާއި އެބޭކަލުންނަށް ސުވަރުގޭގެ އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރު ލިބިފައިވާ ސަހާބީއަކަށް ކުރުމުގެ ބުރުމުކޮށްފިނަމަ، އެމީހަކު ކާފަރަކަށް ވާނެއެވެ.

ޝިރުކު ފިޔަވައި އެހެން ފާފަތައް ކުރިއަސް ކާފަރު ނުވާނެއެވެ.

އައްޝާފިޢީ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. ސުބްކީގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފާފަތައްކުރިޔަސް އެހަލާލު ނުކުރާހިނދަކު އަހަރުމެން އޭނާ ކާފަރެއްކަމަށް ނުބުނަމެވެ. އަދިވެސް އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. މުޙައްމަދު - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ގެ އުންމަތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން ބޮޑެތިފާފަތައް ކުރާމީހުން ތައުބާނުވެ މަރުވީމައި މަރުވެއްޖެނަމަ ނަރަކާގައި އަބަދަށް ދެމިނުހުންނާނެއެވެ. ٢٠٢

މިކަމާއިމެދުގައި އެހެންބައެއް ބައިގަނޑުތައް ދެކޭގޮތް:

ފާފަތަކާއިރު ކާފަރުކުރާމީހުން އަދި ވަޢީދުކުރާ ބޮޑެތިފާފަތަކާއިރު. މިބައިމީހުންނަކީ ހަވާރިޖުންނެވެ.

މުއުމިނާ ހިތުން ތަޞްދީޤު އެއްކޮށް ބޮޑުފާފަކުރުމުން ކާފަރުނުވާނެއެވެ. މިހެން ބުނަނީ މުޢުތަޒިލީންނެވެ.

އަހުލުއްސުންނަތުގެ ބޭކަލުންގެ ބަހަކީ މިބަސްތަކުގެ ތެރެއިން މެދުމިނެވެ. ހަވާރިޖުން ހަދާފަދައިން ހުރިހާފާފަވެރިއަކު ކާފަރެއްކަމުގައިދެކެއެވެ. އަދި މުޢުތަޒިލާއިން ހަދާފަދައިން، ހަމައެކަނި ދީނުންބޭރުވެސް މީނާގެހިތުން އީމާންކަން އެއްކޮށް ނިކުމެގެން ކުފުރުގައިވެސް އެބޭކަލުން ދެކެވަޑައިގަތެވެ.

އަހްލުއްސުންނަތުގެ ބޭފުޅުން ދެކިލައްވާ ގޮތުގައި ހުރިހާ ފާފަތަކީ މީހާދީނުން ބޭރުކުރާ އެއްޗެއްނޫނެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން ތަބްދީލު މީހާގެ ހިތުގައިވިއަސް މީހާކުރާ ބައެއްފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ދީނުންބޭރުވެދެއެވެ.

ޚަވާރިޖުން ބުނާގޮތާ ހިލާފަށް، ހުރިހާ ފާފަތަކީ މީހާދީނުން ބޭރުކުރާ އެއްޗެއްނޫންކަމުގެ ދަލީލުތައް:

ބޮޑެތިފާފަތަކަކީ މީހާގެ އީމާންކަން އެއްކޮށް ގެއްލިގެންނުދާނަމަ، ބޮޑެތިފާފަތައް ކުރާމީހާ މުއުމިނެއްކަމާ މީހެއްގެ ގޮތުގައި ހުކުމުގައި އެއްވެސް ތަފާތެއްނުވާނެއެވެ. މުއުމިނުންނާ މީހާގެ ހުކުމަކީ ތައުބާނުކޮށްފިނަމަ ޚަވާރިޖުންގެ ބޮޑެތިފާފަތައް ކުރާމީހާގެ ބޮޑުކަމަކީވެސް ތައުބާނުކޮށްމަރުވުމުގައި ވަނީއެވެ. އެހެނަސް الله ތަޢާލާ ރަޙުމަތްފުޅާ، ފުއްސަވާދެއްވުމާ އަދި ޢަޛާބުދެއްވުމާ ބޭނުންފުޅުވާނަމަ ޢަޛާބުދެއްވުމާ މިހުރިހާގެ ބާރުގައި ކާފިރުންނުކަމެވެ. އަދި ކާފިރުވުމާ ވަކިކަމަ މިހުރިހާގެ ބައްދަލުކުރުމަކާނީ ޚަވާރިޖުންގެ ގޮތުގެ.

މުސްލިމުންގެ ދެމެދުގައި ހަނގުރާމަވެއްޖެ ހިނގައިދިއަސް އެމީހުންގެ އުޚުއްވަތްތެރިކަން ބާކީވެހުންނަކަން، އަދި އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި އިސްލާހުކުރުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވެސް، الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ: ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾ މާނަ: **"މުއުމިނުން ވަނީ އަޚުންނެވެ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެ އަޚުންގެ ދެމެދު**

ތިޔަބައިމީހުން ސުލްހަކޮށްދޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ތަޤުވާވެރިވާށެވެ!
(އެއީ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަޙްމަތް ލެއްވުމަށްޓަކައެވެ.“ (الحجرات:10)

ދިސްޖަރް ބުނު އުމާމާ ތަކަ ބައެއް ސަޙާބީން — رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِمْ — ޢާއިޝާ — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — އަށް ތަޅުފުޅުކުރިއަރުވުނެވެ (ބިޝާގެ ތުރުމަތް ކުރިއަރުވުނެވެ) ނަބިއްޔާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — އެބޭކަލުންނަކީ ކާފިރުންނެކޭ ނަބިއްޔާ ޙުކުމްނުކުރައްވައެވެ. ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَލَّمَ — ޖަވާބުގައި، ނަބިއްޔާ ލަޢުނަތްކުރުން ހުއްޓުވުމަށް (ލަޢުނަތުގެ ބަސްމަގުގައި) ބަޔާންކުރައްވާފައި ވިޔަފާރިއެވެ. އެހެންކަމުން ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — އެބޭކަލުން ގާތުގައި ހުރުމަށް ޖެއްސެވުމެވެ. ދެން ސަޙާބީން އެކަމާ ގުޅިގެން ތުއްތުވުމެވެ. އެހެނަސް ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ނަބިއްޔާ ނަހީކުރެއްވިއެވެ. (لا تكونوا عونا للشيطان علي اخيكم) މާނަ: ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚާގެ މައްޗަށް ޝައިޠާނާގެ އެހީތެރިއަކަށް ނުވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނުވާށެވެ.

ސަޙާބީންގެ ތެރޭގައި ހިނގި ހަނގުރާމަ — رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِمْ — : މުޢާވިޔާ — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — އާއްކުގައިވީ ބައިގަނޑަކީ ބާޣީންގެ ބައިގަނޑެކޭ ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ނަބިއްޔާ ކުރެއްވިއެވެ. އެހެނަސް އެބައިމީހުންނަކީ ކާފިރުންނެކޭ ނަބިއްޔާ ނުކުރައްވައެވެ.

އަބޫ ޛައްރުގެ ރިވާޔަތުން އައިސްފައިވާ ނަބިއްޔާގެ ބަސްފުޅު: « مَنْ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ ؛ وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ وَإِنْ شَرِبَ الْخَمْرَ عَلَى رَغْمِ أَنْفِ أَبِي ذَرٍّ

» މާނަ: الله ތަޢާލާ ފިރުޢައުނު ބަސްފުޅުގެން އަޑުކަން ކުރެއްވީފަރާތެއް ނުވެއެވެ. މިހެން ބުނެފިމާ ސުވާލުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ. އުޅިހަކު ޖިނާޔާތް، ވައްކަންކޮށް އަދި ރާބުރެއްކަމަކުއެވެ. އަދު ދައްކުގެ ނާޅުޓަ ވައްޔާ މުޢުވަނަސްވެއެވެ. (އެބަހީ: ކިޔަންވާ ނުރުހެސް ނުވަތަ ކިޔަންވާ ބޭފު ނިކަމެތިކަމެއް ދެބަސްވެއެވެ.)

ސިޔާކަން ހަމައަށް ވާސިލްވާ ފާފަތަކާއިމެދު އަހުލުއްސުންނަތުގެ އިލްމުވެރިން ދެކިލައްވަނީ އެކަންކަމަށް الله ތަޢާލާ އަށް ދޫކޮށްލައްވާފައި ކަންކަންކަމުގައެވެ. އެއިލާހު ބޭނުންފުޅުވާ ފަރާގެތިކާ ފާފަފުއްސަވައިދެއްވާވާނެއެވެ. ނޫނީނަމަ އަދަބު ދެއްވަމުން ފަހު ސުވާލުގެއަށް ވައްދަވާނެވެ.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފަޔަވެއެވެ: ﴿ إِنَّ اللَّهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾ މާނަ: **"ހަމަކަށަވަރުން، الله، އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކު ކުރުމުގެ ފާފައެއް ނުފުއްސަވާނެވެ. އޭގެން ފާފަތައް، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ފުއްސަވައެވެ."** (النساء:116)

ޖަހަމު ނުބައިމީހާއި ނަމާދުގެ ރުކުންތައް އަދާނުކުރާ މީހާފަސް ބައެއް ބަދުޢަތްކުރާމީހާގެ ވާޖިބު ދޫކޮށްލުމަކީ الله ތަޢާލާގެ މަސްއަލަވެއް (ނިސްބަތްވުމުގެ) މައްސަލައެވެ.

އާޚިރަތްދުވަހުން الله ތަޢާލާ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ފެންނާނެކަމީވެސް އަހުލުއްސުންނަތުގެ އަޤީދާއެކެވެ.

މިކަންމިހެންވާނެކަން ބަޔާންވެފައިވާ ހަދީޘް ތަކުގެ އަދަދު ވިއްސައްވުރެވެސް ގިނައެވެ.

މިކަމަށްވާ ޤުރުއާނުގެ އާޔަތްތައް

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴾ މާނަ: **“އެދުވަހުން މޫނުތަކެއް ރީތިވެ، އަލިވެގެންވެއެވެ. އެ މޫނުތަކުގެ ރައްބަށް ބަލަބަލައި ތިބޭއެވެ.”** (القيامة : 23)

މިއާޔަތުގައި ބެލުން އެވަނީ الله ތަޢާލާ އަށް ނިސްބަތްކޮށް ކުރެވިފައެވެ. ވީމާ ޙަޤީޤީ ބެލުމަން ނޫން އެހެންއެއްވެސް މާނައެއް ނުނެގޭނެއެވެ. އަދި މިތާގައި ޙުރުފު އެވަނީ إلى މިއަކުރު ޖަހައިގެން މުތަޢައްދީ ކުރެވިފައެވެ. ވީމާ ބަހުގެ ޢިލްމުވެރިންގެ އަރިހުގައި މިތާގައި ޙަޤީޤީ ބެލުން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް މާނައެއް ނުނެގޭނެއެވެ.

މިތާގައި މޫނުތައް ސިފަކުރެވިގެން އެވަނީ، އެއީ ރީތި އަދި ނަލަ، އެއިގާޒާ ދިލާއަން ބަލައިގެން ރީބަ މޫނުތަކެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.﴿فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاء رَبِّهِ﴾ މާނަ: އެއިލާހާ ބައްދަލުވާން ކަމުގެ އުންމީދު އޮތްމީހާ ދަންނާށެވެ. (الكهف110)

ތިރްމިޒީ — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެއެވެ. ބަހުގެ އަހްލުވެރިން މިތާގައިއާ އައުލިޔާއުގެ މާނައަކީ ޖެންނަތުގައި ވިދާޅުވެ އިލްމުގެ އަހްލުވެރިން ވަނީ އިޖްމާޢު ވެފައްވާފައެވެ.
الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُواْ الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ﴾ މާނަ: ހެޔޮ ޢަމަލު ކުރެއްވިމީހުންނަށް، އެންމެހެޔޮ ޖަޒާ ހުރެއެވެ. (އެއީ ސުވަރުގެއެވެ.) އަދި އިތުރުކަމެއް ހުރެއެވެ. (އެއީ الله ގެ ދީދާރުކުރުމުގެ ލިބުންވުމެވެ). (يونس:26)
ތަފްސީރު ޢިލްމުގެ އަހުލުން އައިސްފައިވާގޮތުން الحسني އަކީ ސުވަރުގެއެވެ. އަދި الزيادة އަކީ الله ތަޢާލާ ގެ ވަޖުހުކަރީމް ބެލުމެވެ.

މިކަމާއިގުޅުމުގައި އައިސްފައިވާ ހަދީޘް ތަކުގެ ތެރެއިން

ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – ހަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. « إِنَّكُمْ ستَرَوْنَ رَبَّكُمْ يوم القيامة كَمَا تَرَوْنَ البدر ليلة التمام لاَ تُضَامّونَ فِي رُؤْيَتِهِ» މާނަ: ފުރިހަމަވެފައިވާ ހަނދު ފެނިހެން ދުނިޔެގައި ފެންނަހެން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ފެންނާނެއެވެ. ބެލުމަށް އެއްވެސް ދަތިކަމެއް ނުވާނެއެވެ.[20]

20 އަލްބުޚާރީ، މުސްލިމު

ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (جنتان من ذهب وما فيهما، وجنتان من فضة وما فيهما، وليس بين القوم وبين أن يروا ربهم إلا أن يُكشف الحجاب) މާނަ: ރަނުންވާ ދެ ޖަންނަތެއްވެއެވެ. އެތާގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗެއްވެސް ވެއެވެ. އަދި ރިހިންވާ ދެ ޖަންނަތެއްވެއެވެ. އެތާގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗެއްވެސް ވެއެވެ. (މިތާގައިވާ) އެމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާ އެމީހުންނަށް ފެނުމާމެދުވާ ދުރުމިނަޔާ(ހުރަހަކާ) ޙިޖާބު ކަށްފުޅު ކުރައްވުމާ ދުރުގައިވާ ދުރުމިނެވެ.[21]

ޖަންނަތުވެރިންނާއި ދުރުގައި ވަކިކޮށްދޭ ކަސަޓަހަދުއްވާ މައިތިރުންގައި الله ތަޢާލާ ފެނުން

އަސްލުއް ސުންނަތުގެ ޢިލްމުވެރިން ދެކެވަޑައިގަންނަވާގޮތުގައި، الله ތަޢާލާ ފެންނާނީ ހަމައެކަނި މުއުމިނުންނަށެވެ.

އަދި ބައެއް ބޭފުޅުން ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ގޮތުގައި މުއުމިނުންނާއި މުނާފިޤުންނަށްވެސް ފެންނާނެއެވެ. މިގޮތަށް ދެކެވަޑައިގަތް ބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި އިބްނު ޚުޒައިމާ – رَحِمَهُ اللهُ – ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

މުއުމިނުންނާއި މުނާފިޤުން އަދި ކާފަރުންނަށްވެސް ފެންނާނެއެވެ. އެއަށްފަހުގައި ނުފެންނާނެއެވެ.

---

21 އަލްބުޚާރީ، މުސްލިމް

الله ތަޢާލާ ފެނުމާ ދޮގުކުރާ މީސްތަކުން ބެހިފައިވާ ބައިތައް

މުޢްތަޒިލީންނާ، ޖަހުމީންނާ، ޝީޢީންނާ، ޚަވާރިޖީންނާ އަދި ޒައިދީން ދުނިޔޭގައި އާޚިރަތުގައިވެސް الله ތަޢާލާއަށް ނުފެންނާނެއެވެ.

އަޝްޢަރީން ދުނިޔޭގައި الله ތަޢާލާ ފެންނާނެއެވެ. އެކަމަކު އުސޫލަކުންނެތީއެވެ. އެހެނީ الله ތަޢާލާ މަތީގައިވާ ކަމަށް އެބައިމީހުން ޤަބޫލުނުކުރާތީއެވެ.

އަޙްމަދު ބިނު ޙަންބަލްގެ އަރިހުގައި (الله ތަޢާލާގެ) ފެނުން އިންކާރު ކުރާމީހެއްގެ ވާހަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ކާފަރެކެވެ. ކާފަރެކެވެ."

الله ތަޢާލާ މަތީގައިވާކަމުގެ ދަލީލުތައް

الله ތަޢާލާ މަތީގައިވުންވަނީ ދެބަޔަކަށެވެ:

(ހ) އެއިލާހުގެ ޛާތުގެ މަތީގައިވުން: އެއިލާހުވަނީ ޢަރުޝުމަތީގައެވެ.

(ށ) އެއިލާހުގެ ސިފަފުޅުތައް މަތީގައިވުން: އިއްޒަތާއި، އުލުވުން އުސްމުގެގޮތުން އެއިލާހުވަނީ އަޅުތަކުންނަށްވުރެ މަތިވެރިވެގެންނެވެ.

ޤުރުއާނުން މިކަމަށް ދަލީލު

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ﴾ މާނަ: **އެބައިމީހުންގެ މަތިން(މަތީގައިވާ) އެބައިމީހުންގެ ވެރިރައްބަށް ބިރުވެތިވެއެވެ.** (النحل : 50) ތަރުޖަމާގެ ކުރިއަށް "مِنْ" (މިން) އައިއްސިނަމަ އޭގެމާނައަކީ ޛާތްފުޅު މަތިވެގެންވާކަމެވެ.

އެހެން އާޔަތެއްގައި الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ أَأَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴾ މާނަ: **އުޑުގައިވާ ކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނާއިގެން ބިންގަނޑު ގަންބަވައިގެންނާނުން ކަމާލުތު (ބިރުއްނުނި) އަމާންކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިބީއެއްތޯ؟ ދެން، އެހާރުން، ބިންގަނޑު ތެޅިފޮޅިގަންނާނެތެވެ.**

الله ތަޢާލާ އުޑުގެ މަތީގައިވާކަން މިއާޔަތުން އެނގެއެވެ. الله ތަޢާލާ މަތީގައިވާކަމާއި އުޑުގައި ވާކަން އެނގެނީ މިފަދައާޔަތްތަކުންނެވެ. (الملك : 16)

އަދިވެސް الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ﴾ މާނަ: ރަނގަޅު ބަސްތައް އުފުލިގެންދަނީ، އެއިލާހުގެ ހަޟްރަތަށެވެ. އަދި ޞާލިޙު ޢަމަލުތައް އެކަލާނގެ ހަޟްރަތަށް އުފުއްލަވައެވެ. (فاطر:10)

މިއާޔަތުގައި الله ތަޢާލާ އެވަނީ ހެޔޮކަލިމަތައް އެއިލާހުގެ ހަޟްރަތަށް މައްޗަށް الصُعُوْدُ (އަރާކަމަށް) ވަޙީކުރައްވާފައެވެ. (الصُعُوْدُ) އަރާނީ ހަމައެކަނި މައްޗަށެވެ. ޙަދީޘުން މިކަމަށްވާ ދަލީލުތައް:

ސުންނަތުން މިކަމަށް ދަލީލު

ބަނޫ ޤުރައިޟާއަށް މުޢާޛު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — ޙުކުމް ކުރެއްވުމުން ރަސޫލާ — صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: « لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ اللَّهِ مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ » މާނަ: ކަލޭގެފާނު ޙުކުމްކުރީ ހަތް(7) އުޑުމަތީން الله ތަޢާލާ (ކުރެއްވި) ޙުކުމެވެ.[22]

[22] އަލްބުޚާރީ، މުސްލިމު

ބަދިލުގައި ދައިސްކުރިވެއެވެ. "....ހަމަކަށަވަރުންވެސް ނަބިއްޔާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ޙިރިޔާކުރެއްވުން އެއްސެވިއެވެ. الله ތަޢާލާ ކަލާމްކުރެއްވިއެވެ؟ އެޙިރިޔާ ދެންނެވިއެވެ: އާދޭހެވެ."[23]

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴾ މާނަ: **"އަދި ކިޔެއްޔާ! އެއުރެންނަކީ ރައްބު ހަޟްރަތުގައި ރިޒުޤު ދެއްވިއްޔާ، ދިރިހުރި ބައެކެވެ."** (آل عمران:169)

މިޙަދީޘްގައި الله ތަޢާލާ ބަލާންކުރައްވާކަމުގެ ސިފަ ޘާބިތުކޮށްދެއެވެ. الله ތަޢާލާގެ ހަޟްރަތުގައި ރިޒުޤު ދެއްވިއްޔާ ދިރިހުރި ބައެކެވެ. އެގޮތުން އާޚިރަތުގައި ބަލާކަމެއްގައި ދަރިސްކުރެވޭނެ ސިފަތަކުން ސާބިތުވެއެވެ. ސާބިތުވާނެ ގޮތުގައި ބަލާކަމެއްގައި ބަދަލުން ދަރިސްކުރިވެއެވެ. މިއީ الله ތަޢާލާގެ ސިފައެކެވެ.

الله ތަޢާލާގެ އާދޭހުގެ އަމުރުން ނުވަތަ ބިރުވެރިކަމާ ނުގެންދާނީ މިކަމުގައި އަދި ބަލާނީ — رَحِمَهُ اللهُ — އާ ސާބިތުވެގެންނެވެ. އެކަމުގެ ދަލީލެއް ވިދާޅުވިއެވެ. "އެހެންނަމަވެސް ކަލާމްކުރެއްވުމެވެ. އެހެނީ الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައި: ﴿ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ﴾ **"މާނަ: ރަޙްމާންވަންތަ އިލާހު، ޢަރުޝިމައްޗަށް އިސްތިވާވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ."** (طه : 5)"

[23] މުސްލިމް

މާލިކު — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. الله ތަޢާލާވަނީ އުޑުގައެވެ. އަދި އެއިލާހުގެ ޢިލްމު ހުރިހާ ތަނެއްގައިވެއެވެ. އެޢިލްމުން ބޭރުގައި އެއްވެސްއެއްޗެއްނުވެއެވެ.

އަޙްމަދު ބިން ޙަންބަލު، ޢަބްދުﷲ ބިން މުބާރަކު، އައްސާބޫނީ އަދި އައްޛަހަބީގެ އިތުރުން އެހެން އެތައްބޭފުޅުންނެއް މިހެންވިދާޅުވެފައެވެ.

(ބައެއް) އާއްމުން މިކަމާމެދު ދެކޭގޮތުގައި الله ތަޢާލާ ޒާތްފުޅާއިއެކު ހުރިހާތަނެއްގައިވެއެވެ. އެހެނަސް މިއީ ކުށުގެ ބަހެކެވެ.

އަޝްޢަރީންނާ، މުޢްތަޒިލީންނާ އަދި ޖަހްމީން، الله ތަޢާލާ މަތީގައިވާކަން އިންކާރުކުރެއެވެ. މިއީ ކާފިރުވެފައިވާ ނުބައިކަން ބޮޑު ބިދުޢަވެރިންގެ ބަހެކެވެ.

ބިދުޢަތްތެރިންނާމެދުގައި އަހްލުއްސުންނަތުގެ ބޭފުޅުން ދެކިލައްވާގޮތް

ބިދްޢަ: ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން އައިސްފައިނުވާ ކަމެއް، ދީނީކަމެއްގެ ގޮތުގައި ހަދައިގެން ކުރަމުންދިއުމެވެ.

ދަލީލު: ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. « مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ » މާނަ: "**އަހަރުމެންގެ މިކަމުގައި (ދީނުގައި) އޭގައިނުވާ އާކަމެއް ހަދައިފިމީހާ ދަންނާށެވެ! އެކަންވަނީ (ޤަބޫލުނުކުރެވި) ރައްދުވެގެންނެވެ.**"

ވީމާ އަޚްލާޤީ ކަންކަމަކީ ދީނުގައި ބިދުޢައެއްނޫނެވެ. މިފަދަ ކަންކަމަކީ ބަރާބަރު އަދި (ޤަބޫލުނުކުރެވޭ) ރައްދުވާނެކަންކަމެވެ.

ބިދުޢަ ބައިބަޔަށް ބެހުން:

ދީނީ ބިދްޢައަކީފަސް ގިސްމަކަށްބެހިފައިވެއެވެ. އެއްވަސް ޙާލެއްގައި ބިދްޢައިގެ ބައިތަކުގައި ރަނގަޅުބިދުޢައާއި ނުރަނގަޅުބިދުޢައެއް ނުހިމެނެއެވެ.

ދަލީލު: ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. « فإنَّ كلَّ مُحدثَةٍ بدْعةٌ ، وكل بدْعَةٍ ضَلاَلَة » މާނަ: ފަހު މަސަކަތަކަށްވެސް (ދީނުގައި އުފާ) ކޮންމެ އާކަމަކީ ބިދުޢައެކެވެ. އަދި ކޮންމެ ބިދުޢައަކީ ގުމުރާހީވުމެކެވެ.

އިބްނު މަސްޢޫދު — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މީސްތަކުން ތަބާވާށި ރަނގަޅު ކަންކަންކުރުމުގައި ދެކުނަކަސް، ކޮންމެ ބިދުޢައަކީ ގުމުރާހީވުމެކެވެ.

އަބޫ ޙަނީފާ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވަނީ އަޘަރާއި ޠަރީޤަތުގައި (ޙަދީޘް އަދި ޞަޙާބީންގެ ފަރުމާން އައިސްފައިވާ އުޞޫލުގައި) އަދި ސަލަފުންގެ ފަރުމާން އައިސްފައިވާ އުޞޫލުގައި ހިފާށެވެ. އަދި ދީނުގައި އަލަށް އުފައްދާ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެހެނީ އެއީ ބިދުޢައެވެ.

ހުރިހާ ބިދުޢައެއް ސަލަފުންގެ ބިދުޢަ ނުހުންނަކަމަށް ބަޔާންވާ އިޝާރާތްތަކުގެ ތެރޭގައި: އައްޝާފިޢީ، އިބްނު ރަޖަބު، އިބްނު ތައިމިއްޔާ އަދި ޝާޠިބީ — رَحِمَهُمُ اللهُ — ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

އަބޫމުޙައްމަދު ބިން ޙަޒްމު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: "އަހަރުމެންގެ ކައިރީގައި ސުންނަތުގެ އަސްލުތަކަކީ: ޞަޙާބީން — رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِمْ — އުނގަންނަވައިދިން މަގުމަތީގައިވާ ހުރިހާއެއްޗެއްގައި ހިފުމާއި އަދި ބިދުޢައަށް ދުރުހެލިވުމެވެ. އަދި ކޮންމެ ބިދުޢައަކީ ގުމުރާހީވުމެކެވެ."

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ: ﴿ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ ﴾ މާނަ: ”މިއަދު، ތިޔަބައިމީހުންގެދީން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަންއިލާހު ފުރިހަމަކޮށްދެއްވައިފީމެވެ.“ (المائدة:3)

ވީމާ ދީންއޮތީ ފުރިހަމަވެފައެވެ. ދީނުގައި އަލަށްއެއްޗެއް ހަދާމީހާ އެބުނެނީ ދީންފުރިހަމަ ނުވާކަމަށެވެ.

ޙަދީޘްގައި އައިސްފައިވެއެވެ. « سَيَكُونُ فِي آخِرِ أُمَّتِي أُنَاسٌ يُحَدِّثُونَكُمْ مَا لَمْ تَسْمَعُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ فَإِيَّاكُمْ وَإِيَّاهُمْ » މާނަ: ”ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުންމަތުގެ ފަހުކޮޅުގައި ދިހަރަ ބަޔަކުވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށްވެސް އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިންނަށްވެސް އަޑުއިވިފައިނުވާ ވާހަކަތައްދައްކާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންގެ ކިބައިން އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން ރައްކާތެރިވާށެވެ!“

ސަލަފުން ބާރުދިންނަން ދަލީލުން

މުޖާހިދު – رَحِمَهُ اللهُ – ޢައްބާސް – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – ގެ ފަރާތުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ޢައްބާސް – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – މުޢާވިޔާ – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – އާއިއެކުގައި ގެފުރުގައި ޠަވާފުކުރެއްވިއެވެ. (ޠަވާފުގެ ތެރޭގައި) މުޢާވިޔާ – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – ހުރިހާ ރުކުންތަކަކަށް ސަލާމްކުރަން ފެށްޓެވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނަށް އިބްނު ޢައްބާސް – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – ވިދާޅުވިއެވެ. މިދެރުކުނަކަން ކަލޭގެފާނު މިއަށްސަލާމްކުރައްވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ރަސޫލާ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – މިދެރުކުނަކަން ސަލާމް ނުކުރައްވައެވެ. މުޢާވިޔާ – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – ވިދާޅުވިއެވެ. ބައިތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ގެއްލިފައިނުވެއެވެ. އެހިނދު އިބްނު ޢައްބާސް – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – ވިދާޅުވިއެވެ.﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيراً ﴾ ދެން މުޢާވިޔާ – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – ވިދާޅުވިއެވެ. ތިއީ ތެދެކެވެ.[24]

ނާފިޢު – رَحِمَهُ اللهُ – ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މީހަކު އިބްނު ޢުމަރު – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – ގެ އަރިހުގައި ކިނބުހުންލިއެވެ. އަދި اَلحْمْدُ لله و السْلاَمُ عَلى رَسْولِ اللهِ މިހެން ކިޔެއެވެ. އެހިނދު އިބްނު ޢުމަރު – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ –

24 އަޙްމަދު، އައްތިރުމިޛީ

ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންނަށްވެސް اَلْحَمْدُ لله و السّلاَمُ عَلى رَسْولِ اللهِ އޭ ކިޔަމެވެ. އެހެނަސް އަހަރުމެން ކިސިބިހެއްދުމަށްފަހު ކިޔުމަށް އަހަރުމެންނަށް ރަސޫލާ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – ދަސްކޮށްދެއްވާފައި ވަނީ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ އެވެ.(25)

ސައީދު ބިން މުސައްޔިބު – رَحِمَهُ اللهُ – ގެފާނުން ވާރިދުވެފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް މީހަކު ފަޖުރު އެރުމަށްފަހު ދެރަކުޢަތަށްވުރެ ގިނަނަމާދު ކުރަނިކޮށްފެނުނެވެ. އެނަމާދުގައި އޭނާ ރުކޫޢާއި ސަޖިދަ ގިނަކުރިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މިކަން މަނާކުރުމުން އެމީހާބުނެއެވެ: އޭ އަބޫ މުހައްމަދުއެވެ! (އޭ ސައީދު ބިން މުސައްޔިބު އެވެ.) ނަމާދުކުރާތީ ﷲ ތަޢާލާ އަހަންނަށް ޢަޛާބުދެއްވާނެ ހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު (ޖަވާބުގައި) ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެކަމަކު ތިބާއަށް ޢަޛާބުދެއްވާނީ ސުންނަތާއި ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.(26)

އިބްނު މަސްޢޫދު – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – ގެފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މީހަކަށް ޝަހާދަތް ދަސްކޮށްދެއްވުމުން ގެންދިޔައެވެ. ކިޔައިދެއްވުމުންގޮސް أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ އާއި ހަމައަށް ދިއުމުން، އެމީހާ ކިޔިއެވެ. وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ އެހިނދު އިބްނު މަސްޢޫދު – رَضِيَ اللهُ عَنْهُ – ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިކަންތައްމިހިރީއެވެ. (އެއިރުން އެކަހެރިއެވެ. އެއިރުކަން އެއްވެސް ޝަރީކަކުނުވެއެވެ.) އެހެނަސް އަހަރުމެންނަށް ދަސްކޮށް ދެއްވާފައިވާ ހިސާބުން ހުއްޓާލާށެވެ."(27)

---

25 އައްތިރްމިޛީ، އަލްޖާމިޢު

26 އަލްބައިހަޤީ

27 ރިވާކުރައްވާފައިވަނީ ބައިހަޤީ ސަނަދަކުން އައްދާރިމީ

ބިދްޢަ

ބިދްޢަ ބެހިގެންވަނީ ދެބަޔަކަށެވެ. އެއީ:

(ހ) ކާފަރުވާފަދަ ބިދްޢަތެއް
(ށ) ކާފަރުނުވާފަދަ ބިދްޢަތެއް

ކާފަރުވާފަދަ ބިދްޢަތެއް

ކާފަރުވާފަދަ ބިދްޢައަކީ ދީނުގެގޮތުން، ބޭރުން ނުވަތަ ހަމަޖެހިގެންވިއަސް އިންކާރުކުރުމާއި ފުރައްސާރަ، ދީނުގައި އަލަށްއުފައްދާ ކަންތައް ކަމެކެވެ. މިގޮތުގައި:

اللہ ތަޢާލާއަށް ޝިރުކުކުރުން، އިންސާނުންނާއި ޖިންނީންނަށް ނުކުރެވޭފަދަ ކަންކަމުގައި އެދުންކުރުން އެހީއަށްއެދުން، އެހެންފަރާތްތަކަށް ކަތިލުން، އެހެންފަރާތްތަކަށް ނަދުރުބުނުން، މިއެވެ.

ދީނުގައި ކަށަވަރުން އެނގިގެންޖެހޭކަމެއް އިންކާރުކުރުން، އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް އިންކާރުކުރުން، މަލާއިކަތުބޭކަލުންނަށް އިންކާރުކުރުމާއި ފޮތްތަކާއި ރަސޫލުބޭކަލުން އިންކާރުކުރުމެވެ.

ޢިލްމުވެރިން ކަނޑައެޅިގެން ކުފުރުވާކަމުގައި ވިދާޅުވެފައިވާ ބައެއްކަންކަން:

- ޤުރުއާނަށް މަލާމާތްކުރުމާއި ބުނުން، ޙަދީޘާނިން، ބަޔާނިން، ދީނާއި ދަޢުވަތު ދުރުކުރުމަށް ބުނާބުނުން އަދި ޖިހާދުކަރަހިޔާ
- ދީނުގެ އަސްލުތަކެއް ބާޠިލު ކަންކަމެއް ބަދަލުކޮށްލާފަދަ ބިދުޢަތެއް
- ސަހާބީންނަށް ދެކޮޅުވެރިވުން، އެބޭކަލުންނަކީ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތް ނަގައިދެއްވި ސިޔާސީ އިސްލާހުން، ޝަރީޢަތް ދުރުކޮށްލުން
- ޝަރީޢަތް ހިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން އަސްލުތަކާއި ޤުރުއާނަށް ފުރިހަމަ ޤުރުއާން ކަމުގައި ހިލާފުވުން،
- އަދި اللّٰه ތަޢާލާ ޚިޔާރުކޮށް އެބަޔަކު ރަސޫލުބޭކަލުން، ދީނިއްޔާ ހިންގުމުގެ ބާރުގިނަވާކަމަށް ވަކިކުރުން ކަންކަމެވެ.

ކާފަރުންނާފަދަ ބިދުޢަތް

ކާފަރުންނާފަދަ ބިދުޢަތް އެތައްބަޔަކަށް ބެހިގެންވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި:

މަގުފުރެދިފައިވާ ބައިގަނޑުގެ ޢަޤީދާގެ ބިދުޢަތް: މިސާލަކަށް، ޚަވާރިޖުން ބޮޑެތިފާފަތަކާހުރި ކާފަރުކުރުން،

އިސްވެދިޔަ ބިދުޢަތަކަށްވުރެ ކުޑަބިދުޢަތަކީ: މިސާލަކަށް: ސޫފީން ދެކޮޅުހެދުމަށް ގެނގުޅޭ ބިދުޢަވެރި ޒިކުރުތައް، އެންމެން އެއްވެގެން ދެކޮޅުހެދުމުގެ ބިދުޢަ، ދީނުގައިނެތް އީދުތައް ފާހަގަކުރުން މިސާލަކަށް އީދުމީލާދު ފާހަގަކުރުން، މިޢްރާޖު

ދާލޫދުވަރު ދާލޫދުތަކެއް ހިމެނެއެވެ. އަދި ތަރުޖަމާ ކުރުމަށްބޭނުކުރާ ހަރުކާތުމަށް މިސާލަކުން އެއްވުމާއި ، ސާދީސް ހަމަވެގެން ކުއްލުދުގެ އިތުރުން މިސްރާބްތަކެއް ޖިނަތްތެރިކުރުމަށްވެސް މިގޮތަށް ބޭނުންތަކެވެ.

ބިދުޢަވެރިންގެ ޢަލާމާތްތައް:

(ހ) ސުންނަތުގެ މަތީގައިވާ މުސްލިމުންގެ ޖަމާޢަތް ދޫކުރުން، ޖަދަލުކުރުން އަރާރުންވުން އަދި ހަވާނަފްސަށް ތަބާވުން،

(ށ) ސުންނަތް ނުދަންނަތީވެ ފުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ މަގަށް، ސިޔާސީ އިސްކުރުން، މިސާލަކަށް: ޖަހުމީން، މުޢުތަޒިލީން

(ނ) އަޅުކަމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައި ދިޔުން، މިސާލަކަށް: ޚަވާރިޖުން އަދި ޝީޢާ ބާޠިނީން،

(ރ) މާތްމީހުން މާތްކުރުމުގައި، ހައްދުފަހަނައި ދިޔުން،

(ބ) ސުންނަތުގެ އަހްލުވެރިންނާ ހަސަދަވެރިވުން، އަދި ސުންނަތުގެ އަހްލުވެރިންނަށް ހުތުރު ލަޤަބުތަކުން ކިޔުމަށް ގެއްލިނިފަހައިވާ ނުވަތަ ކާފަރުވެރިވާ ބަހެއްކަމުގައި ބުނުން... މިސާލަކަށް އުއްސޫލީންނާއި ދިމާއަށް ބުނި ހަޝަވިއްޔުންނާ ޚަވާރިޖުންނާ....މިގޮތަށް ބުނެއްސަވައި އިބައިމީހުންނަށް ދެއެވެ.

ބިދުޢަތްތެރިންނާއިމެދު އަހްލުއްސުންނަތުގެ ބޭފުޅުން ޢަމަލުކުރެއްވިގޮތް:

އަލްބަޣަވީ — رَحِمَهُ اللهُ — މިކަން ޞަޙާބާކޮށް ސަލަފުންގެ އިޖްމާޢު ގެންނަވަމުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: "އެބޭފުޅުން ދުރުހެލިވުން އާދަކާދަކުރީ ބިދުޢަތްތެރިންނާ ދުރުހެލިވުމެވެ. އެބޭފުޅުން ބިދުޢަތްތެރިންނާ (އަހްލުލްއަހްވާއާ) ރައްޓެހިނުވެއެވެ. އެމީހުންގެ ވާހަކައެއް އަޑުއަހާކަށްވެސްނުވެއެވެ. އެމީހުންނާއެކު އިށީނުމެއް ނުކުރެއްވައެވެ. އެމީހުންނާ ދިރިއުޅުމުގައި ޖަދަލުކޮށް ބަހުސްކުރައްވާކަށްނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ބާޠިލުވާހަކަތަކަށް އަޑުއަހާނުލެވުމަށް ބިރުކަންފާޅުކުރެއްވެވެ."

އިބްނު ޢައްބާސް — رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ހަވާއީމީހުން ހަވާސްތަކަށް ތަބާވާމީހުންނާއެކު އިށީނދެ ނުތިބޭށެވެ. އެހެނީ އެބައިމީހުންނާއެކު އިށީނުމަކީ ހިތް ބަލިމަޑުކުރުވަނިވި ކަމެކެވެ."

އަބޫ ޤިލާބާ — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "އަހަރެން ޤަދަރިއްޔާ، ޝީޢާއިންނާ އަދި ޚަވާރިޖުންގެ ފަރާތުގައި އަހަރެންނަކާ ނުކުރަމެވެ."

އަލްފުޟައިލު ބުނު ޢިޔާޟް — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ބިދުޢަތްތެރިންނާ ގުޅުން ކަނޑާލުމަށް ޤަބޫލުކުރަން ޞަޙާބީންނާއި ތާބިޢީން އިޖްމާޢުވެފައިވެއެވެ."

އިމާމް މާލިކް — رَحِمَهُ اللهُ — ވިދާޅުވިއެވެ. "ޤަދަރިއްޔާމީހުންގެ (ދަރިން) ބިދުޢަތްތެރިންނާ ކައިވެނިނުކުރާށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ (ދަރިންނާ) ޤަދަރިއްޔާމީހުންގެ ދަރިން ނުގެންނާށެވެ."

ބިދްޢަތްތެރިންނާ މުޢާމަލާތް ކުރާނެ ހަމަތަކާއި ގަވާއިދުތައް:

ޖުމްލަކޮށް ބުނަނީނަމަ ބިދްޢަތްތެރިންނަކީ ފާފަވެރިންނެވެ. އެމީހުންގެ ތެރޭގައި އެބައެއްގެ ކިބައިން އެކީއެކަށްކަކަން ބަރީއަވާން ޖެހޭމީހުންވެސްތެވެ. އެމީހުންނަކީ ކާފަރުވާފަދަ ފާފަތަކެއްކުރާ މީހުންނެވެ. އަނެއްބަޔަކީ އެބަދަލާ އެކުވެރިކަމާ ދުރުވެރިކަންވެސް ބާއްވަންޖެހޭ މީހުންނެވެ. މިފަދަމީހުންނަކީ ބިދްޢަތްތެރިންގެ ތެރެއިން ކާފަރު ނުވާފަދަ ބިދްޢަތެއްކުރާ މީހުންނެވެ. މިމީހުންނާވެސް ބިދްޢައިގެ ބޫކާޖެހުމުން ފޮނުވައި ދުރުވެރިކަން ބާއްވަންޖެހޭގޮތުން ބަލާލެވެ.

އަހްލުއްސުންނަތުގެ ބޭފުޅުން ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅު "ބިދްޢަތްތެރިންނާ އެކު އިށީނދު ނުވުން، އަދި އެމީހުންގެ ވާހަކަ އަޑުނާހުން" ގައިވާ ބިދްޢަތްތެރިންނަކީ — والله أعلم — ކުފުރުވާފަދަ ބިދްޢަތެއްކުރާމީހުންނެވެ.

ބައިގަނޑުތަކުގެ ސިފަތަކާއި ބައެއް ބިދްޢަތް: ޖަހުމީ މުޢުތަޒިލާއިން، ޚަވާރިޖުން، ޝީޢާއިން، ޤަދަރީން އަދި މުރްޖިޢާއިންނެވެ.

ކުދި ބިދްޢަތް ކުރާމީހުންނަށް ބިދްޢަތްތެރިންގެ ސިފަކަށްއަރަންޖެހޭނެއެވެ. އެމީހުންނަށް މިކަމުގައި މުޢާމަލާތްކުރަންވާނީ އެމީހުންގެ ބިދްޢައިގެ ވަރަކުންނެވެ.

އަހްލުއްސުންނަތުގެ ބޭފުޅުން ބިދްޢައަށް ގޮވާމީހުންނާއި އެކަން (ތަކުރާރުކޮށް) ކުރާ މީހުންނާއި ދުރުގައި ފަރާތްކުރައްވައެވެ.

އެގޮތުން އެކަމަށް ގޮވާލީމާ އެއްކޮށް ދުވާލެއްގައިވެއެވެ. އަދި އެކަން (ތަކުރާރުކުރުން)
ކުރާ މީހުން ޖާނުމުގެތެރެއިގައި އެއްކޮށް ދުވާނެއް ނުލައްވައެވެ. އެގޮތުން
ކަނޑައެޅިފައިވާ ޝަރުޢީތަކާއި އެކުގައި ތަކުރާރުކުރުން ކުރާމީހާގެ ރިވާޔަތްތައް
ޤަބޫލުކުރައްވައެވެ. އަދި ފޮތުގައި ބިދްޢަތްކުރާމީހުންގެ ރިވާޔަތްތައް ދުވަނުލައްވައެވެ.

ބަޔަކު ބިދްޢަތްތަކަކީ އެއްގޮތުގެ ކަންތައް ބިދްޢަތެކެވެ. އަންނަބިދްޢަތަކީ ބިދްޢައްޔަކަން
ދަނެގަންނަން އުނދަގޫ ބިދްޢަތެކެވެ. ވީމާ މިސްތަކުންނާ ގުޅުމާއި ކުރުމުގައި
މިކަމުގެ ސަލަފުންގެ ތަޤުލީދުއަންނަންއެވެ. މިސާލަކަށް: ތަސައްބަފުތަކި
ބާނުންކުރުންކަރަފަ ކަންކަންފެވެ.

އަދި އަހުލުއްސުންނަތުގެ ބޭފުޅުން ބިދްޢަތުގެ ތަރުއިން، ދާއިމީކަން އެކަމަށްކުރާ
މީހުންނާއި ބިދްޢައް ކުރުމުގައި ބުނެ ހައިސްރުފްޔާގާ މީހުންނާއި ދުރުގައި
ތަފްސީލުކުރައްވައެވެ.

ބިދްޢަތްތެރިން އެއްކޮށް ދުވާނެހުރުގައި ތަފްސީލުކޮށްފައެވެ... އެގޮތުން ތަންގެގޮތުންނާއި
ވެގޮތުގެގޮތުންވެސް މިދަންނަވާ ތަފްސީލުތައް އާދެއެވެ. އެތަނެއްގައި ސުންނަތުގެ
އަހުލުވެރިންނަށް ގަދަކަމާއި ބާރުލިބިގެންވާނަމަ، އެތަނެއްގައި އިސްވެދިޔަ
"އެއްކޮށް ދުވާނުލުން" ކަނޑައެޅިގެންނެވެ. އެއީ އެކަމުގެ އޯގާ އުނދަގޫ އާދެއެވެ.
އަދި އާންމުން އެކަމުގެ ސަލާމަތް ކުރުމަށް ޖަހާލައެވެ. މިކަން ޚާއްޞަކަމުގައި
ޖާނުމުގެތެރޭގައި "އެއްކޮށް ދުވާނުލުން" ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ.

އެކަންކަމަކީ ބިދްޢައްޔަކުމުގައި އިމާމުން — رَحِمَهُمُ اللهُ — ގެ ދުރުގައި
އިޖްމާޢުވެފައިވާ ކަންކަމެކެވެ (އެއީ ބިދްޢައްޔަކަމެކެވެ) ދޫކޮށްކަމެއް ބިދްޢައްކާ

ނުބުނެވޭނެއެވެ. އެހެނީ އަނެއްބައިބޭފުޅުން އެކަން ނަންގަވާފައިވަނީ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ މައްޗަށް ބިނާކުރައްވައިގެންނެވެ.

ޝައިޚު އުސާމާ ބިން ލާދިންގެ ޒިޔާދަތުގައި ހުރާސާނުގެ ޚަބީރާ ސަރަހައްދުގެ "ބަޔާނަށް" ގެ ބަރަބި މުހާޖިރުންގެ އަމީރު، ޝައިޚު އަބޫ ބަޞީރު އަލްއުރުދުނީ - رحمهما الله - ހިޖުރައިން 1429 ވަނަ އަހަރު ދެއްވާފައިވާ އަލްފާއިދާގެ އާންމު ޝަރުޙެއް ކުރުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާއެވެ. މިއީ މުޖާހިދުން މައިދާނަށް ނިކުމެވުމުގެ ކުރިން ދެވޭ އަސާސީ ކޯސްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ ދެވޭ، އަދި އެންމެ މުހިންމުކަން ބޮޑު ކޯހެވެ. އެހެނީ ކޮންމެ މުކައްލަފެއްގެ މައްޗަށްވެސް ވާޖިބެއްގެ ޖިހާދު - އަދިކިއްޔާމަ، އުނާގެ ހުރިހާ އަޙުކާމެއްވެސް ބަޔާންކުރުމަށް، ބަޔާނަ ހަދިޔާއެއްގެ ވަޒީ ހުރިން ލާޒިމުވެގެން ވެއެވެ.